

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної
безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»

Тема:

«ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ»

Завідувач кафедри _____ д.ю.н. Гаруст Ю.В.
(підпис)

Керівник проєкту _____ к.ю.н. Руденко Л.Д.
(підпис)

Виконавець
студент групи юм-91 _____ Жительний М. Д.
(підпис)

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	15
1.1.Історико-правові засади становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи	15
1.2.Правові засади відновлення платоспроможності фізичних осіб в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз	26
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	40
2.1. Поняття відновлення платоспроможності фізичної особи	40
2.2.Підстави відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи	43
2.3. Реструктуризація боргів боржника	51
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАННЯ БОРЖНИКА БАНКРУТОМ	59
3.1.Введення процедури погашення боргів боржника	59
3.2.Наслідки закриття провадження у справі про банкрутство	73
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

Актуальність. В умовах сьогодення кредитні правовідносини набувають все більшої популярності, в тому числі, серед фізичних осіб. Так, надзвичайно поширеною є діяльність різноманітних фінансових компаній, які надають фінансові позики під відсотки. Не рідко економічно активні громадяни опиняються в ситуації неспроможності погасити заборгованість перед кредиторами, чому можуть сприяти різні фактори, як-от не об'єктивне врахування своїх фінансових можливостей, складні кредитні конструкції фінансових установ, погоджуючись на умови яких громадяни в кінцевому результаті мають сплачувати високі ставки відсотків, девальвація гривні тощо.

Історичні документи свідчать про те, що інститут банкрутства в цілому є одним із найдавніших елементів механізму правового регулювання ринкових відносин.

У провідних світових країнах вже давно запроваджено інститут споживчого банкрутства, який є насправді дієвим, ефективним механізмом поступового виходу боржника із кредитної кабали та сприяє отриманню кредитором своїх коштів. Світова практика виходить із визначення споживчого банкрутства як засобу звільнення від боргів шляхом надання для розрахунку з кредиторами свого майна.

Інститут відновлення платоспроможності фізичних осіб необхідний як для держави, так і для фізичної особи-боржника, адже держава повертає собі економічну одиницю та джерело податкових надходжень до бюджету внаслідок відновлення платоспроможності особи, а сама фізична особа-боржник позбавляється фінансових боргів.

Враховуючи позитивний іноземний досвід запровадження інституту банкрутства та реальну його ефективність в умовах розвитку кредитних правовідносин, що призводить до появи боржників фізичних осіб, в Україні внесено зміни до чинного законодавства, внаслідок яких запроваджено інститут банкрутства фізичних осіб. Глава 4 Господарського кодексу України присвячена

правовому регулюванню вказаного правового явища. У зв'язку з цим актуальність дослідження банкрутства фізичних осіб підкреслюється необхідністю аналізу правових норм, що регулюють питання споживчого банкрутства в Україні та їх застосування на практик судами України.

Подати заяву до суду про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи має право виключно боржник. У процесі відновлення платоспроможності фізичної особи фізичної особи є дві стадії: реструктуризація боргів та визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів. Реструктуризація боргів є найбільш оптимальним варіантом закінчення справи про банкрутство фізичної особи як для фізичної особи, так і для кредиторів, оскільки відбувається відновлення її платоспроможності та погашення боргів.

Стан наукової розробки. Дослідженням банкрутства фізичних осіб в Україні та за кордоном займалися відомі вчені-правники, серед яких В. Грибанов, В. Кириченко, Т. Родоман, З. Ромовська, Т. Павленко, М. Сидоренко, Ю. Сульженко, О. Шишка, Л. Явич та інші. Значна увага присвячена процедурі визнання фізичної особи банкрутом, проте, на нашу думку, не достатньо уваги приділено аналізу правозастосування у сфері визнання фізичної особи банкрутом, визначенню дефініції понять «банкрутство фізичної особи», «загроза неплатоспроможності» та інших правових конструкцій, пов'язаних із визнанням фізичної особи банкрутом. Фінансові можливості боржників є достатньо обмеженими та норми Кодексу України з процедур банкрутства у цій частині потребують детального аналізу на предмет досягнення мети зменшення фінансового тягаря для таких суб'єктів та оздоровлення фінансової системи.

Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного компаративного аналізу відновлення платоспроможності фізичної особи,

характеристика історичних аспектів відновлення платоспроможності фізичної особи, а також, зарубіжного досвіду визнання фізичної особи банкрутом.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні поставлено такі **основні задачі**:

- охарактеризувати історико-правові засади становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи;
- дослідити правові засади відновлення платоспроможності фізичних осіб в зарубіжних країнах та здійснити порівняльно-правовий аналіз з Україною;
- уточнити поняття відновлення платоспроможності фізичної особи; конкретизувати підстави відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи;
- надати характеристику реструктуризації боргів боржника;
- охарактеризувати введення процедури погашення боргів боржника;
- визначити наслідки закриття провадження у справі про банкрутство.

Об'єктом роботи є суспільні правовідносини, що виникають у процесі відновлення платоспроможності фізичної особи. **Предметом** кваліфікаційної роботи є відновлення платоспроможності фізичної особи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є одним із перших комплексних компаративних досліджень, що спрямоване на дослідження історико-правових засад становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи, а також, проведення порівняльно-правового аналізу відновлення платоспроможності фізичної особи в Україні та за кордоном.

Вперше:

- систематизовано історико-правові засади становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи;
- виділено дві світові моделі відновлення платоспроможності фізичних осіб: американська (орієнтована на інтереси боржника) та європейська (враховує в першу чергу інтереси кредитора).

Удосконалено:

- поняття відновлення платоспроможності фізичної особи та підстави відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи;
- термін «загроза неплатоспроможності» у частині які саме обставини повинні підтвердити неспроможність боржника виконати фінансові зобов'язання, які строки розуміються під виразом «найближчим часом»;
- процедуру реструктуризації боргів боржника.

Знайши подальший розвиток:

- положення щодо доцільності прийняття спеціального закону про колекторську діяльність, у якому врегулювати правові засади діяльності колекторів, визначити перелік заборонених для колекторів дій, порядок стягнення заборгованості з боржників у позасудовому порядку;
- пропозиції щодо надання права кредитору ініціювати судову процедуру неплатоспроможності такої особи;
- положення щодо конкретизації змісту процедури введення процедури погашення боргів боржника;
- положення щодо негативних та позитивних аспектів реалізації процедури визнання боржника фізичної-особи банкрутом.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що положення про відновлення платоспроможності фізичної особи проаналізовані в роботі можуть бути використані на практиці у процесі правозастосування при розгляді судами справ, пов'язаних з відновленням платоспроможності фізичної особи, а підходи до вирішення проблем відновлення платоспроможності фізичної особи можуть стати основою для внесення змін до нормативно-правових актів, що регламентують процедуру банкрутства фізичної особи.

Апробація результатів роботи. Основні положення та висновки висвітлювались у формі виступу на науковій конференції: IV Міжнародна науково-практична конференція «Реформування правової системи в контексті

євроінтеграційних процесів» на тему «Щодо особливостей провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб» (Суми, 21–22 травня 2020 року).

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи викладено автором у статті на тему: «Підстави відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи» у фаховому виданні «Правові горизонти» (2020 року).

Методологія дослідження. У роботі для розкриття обраної теми використовувалися такі методи: діалектичний, системний, метод аналізу, метод синтезу, порівняльно-правовий, формально-юридичний, метод узагальнення.

Діалектичний метод використаний при характеристиці поняття відновлення платоспроможності фізичної особи та основних його ознак, системний та історичний методи – при з'ясуванні історико-правових засад становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи. За допомогою методу аналізу та порівняльно-правового методу досліджено правові засади відновлення платоспроможності фізичних осіб в зарубіжних країнах. Використовуючи метод синтезу охарактеризовано введення процедури погашення боргів боржника, закриття провадження у справі про банкрутство. За допомогою формально-юридичного методу встановлено юридичні терміни та конструкції, в тому числі, визначення понять «відновлення платоспроможності фізичної особи», «загроза неплатоспроможності», «реструктуризація боргів» тощо. Метод узагальнення мав місце при узагальненні проблем у вказаній сфері та шляхів їх вирішення.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 108 сторінок. Список використаних джерел включає 74 найменування та розміщений на 11 сторінках.

У першому розділі охарактеризовано історико-правові засади становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи, здійснено

порівняльно-правовий аналіз правових засад відновлення платоспроможності фізичних осіб в Україні та зарубіжних країнах.

У другому розділі проаналізовано поняття відновлення платоспроможності фізичної особи, визначено підстави відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, проаналізовано реструктуризацію боргів боржника.

Третій розділ присвячено аналізу введення процедури погашення боргів боржника та наслідків закриття провадження у справі про банкрутство.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

1.1. Історико-правові засади становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи

Інститут неплатоспроможності фізичної особи сформувався досить давно, його витoki сягають часів Стародавнього Риму, де даний інститут почав законодавчо оформлюватися та розвиватися. Так, історичні документи свідчать про те, що інститут банкрутства в цілому є одним із найдавніших елементів механізму правового регулювання ринкових відносин.

Деякі дослідники знаходять окремі ознаки процедур банкрутства ще у стародавніх пам'ятках права, наприклад законах Ману, Мойсея та інших [1, с. 403]. Однак тільки в римському праві аналоги сучасних процедур банкрутства були оформлені в окрему сферу законодавства зі специфічними способами регулювання відносин із неспроможності особи виконати свої майнові зобов'язання [2, с. 23].

У праві Стародавнього Риму застосовувалася процедура, згідно з якою все майно неспроможного боржника переходило під контроль кредиторів. У римському праві ще до оформлення банкрутства як окремої сфери законодавства в межах виконавчого провадження існував спеціальний процес – *manus injectio*. Відповідно до рішення суду (*dies justus*), неспроможному боржникові надавалося 30 днів для сплати боргу. Якщо боржник не знаходив коштів, він міг бути переданий за рішенням магістра (*addictio*) кредиторів. На ранніх етапах розвитку основних інститутів цивільного права забезпеченням боргу служив боржник – неспроможна особа відповідала особисто. Тому в ті часи карали

боржника, а для покарання неспроможного боржника могли навіть відтинати частини тіла (принцип *partes secare*) [3, с. 101].

Пізніше покарання за неспроможність дещо пом'якшувалося – неспроможних боржників садили в кайдани, тримали в борговій ямі [4, с. 105], позбавляли цивільних прав, вішали їм ошийники або прив'язували до стовпа ганьби, а також виносили покарання у формі ув'язнення до повного погашення боргу [5, с. 802]. Аналогічним чином вирішувалося питання неспроможності боржника за «Руською Правдою»: у випадку неспроможності боржника сплатити борг з вини самого боржника, він міг бути проданий кредитором у рабством [6, с. 88].

Варто відзначити, що в Римській імперії за часів правління Юлія Цезаря був прийнятий закон *Julia Lex de Bonis Cadensis* (також відомий як *Julia Lex Cessione Bonorum*) та запроваджений новий інститут із назвою *Cessio bonorum*, який має багато спільних рис із сучасним банкрутством фізичних осіб. Сутність даного інституту полягала в тому, що боржник звільнявся від виконання своїх боргових зобов'язань за умови добровільного передання свого майна кредиту, навіть при недостатці такого майна для повного погашення боргу. при цьому, якщо надалі у боржника з'явиться майно, за рахунок якого можна буде погасити борг, то він знову зобов'язаний відчужити таке майно для погашення заборгованості. Запровадження такої моделі відновлення платоспроможності фізичної особи викликало суперечки, адже прийняття закону дало можливість брати позички кожному, в тому числі і недобросовісним боржникам. Враховуючи скасування особистої відповідальності перед кредитором (тримання у борговій ямі, відтинання частин тіла) боржник міг тривалий час не виконувати свої зобов'язання з погашення боргу [7].

На території колишньої України в середні віки, крім такого джерела, як Руська Правда, окремі елементи врегулювання проблем із неспроможності боржника можна знайти також у Судебниках Івана III, Івана IV, у Законодавчих Уложеннях царя Олексія Михайловича [2, с. 24]. На території колишньої Російської імперії були відомі приклади укладання міждержавних договорів, у

яких містилися правові засоби вирішення проблем, пов'язаних із транскордонними банкрутствами. Так, у 1229 р. було укладено договори смоленського князя Мстислава Давидовича з Ригою, Готландом та деякими німецькими містами [8, с. 140].

Подальший розвиток права банкрутства в Європі відбувався під впливом римського права. У середні віки приймаються окремі закони, а відповідне правове регулювання стало оформлюватися в окрему сферу законодавства. Якщо в перших законах їх розробники ставили за мету забезпечення превентивного впливу на торговельний обіг шляхом встановлення суворих норм поведінки, за невиконання яких передбачалося навіть кримінальне покарання, то з розвитком торгівлі поступово визнавалося, що неспроможність може статися й поза волі особи – внаслідок комерційної невдачі чи непереборної сили. Вже у XVI столітті в окремих країнах Європейського континенту були прийняті закони, що містили положення, згідно з якими зловмисна неспроможність вже відрізнялася від випадкової. Остання могла бути визнана такою, коли траплялася внаслідок, наприклад, загибелі судна, крадіжок та інших випадків, що не залежали від волі боржника [2, с. 25].

Після падіння Римської імперії положення законодавства про банкрутство були сприйняті і перероблені в середньовічній Європі. У зазначений період законодавство про банкрутство виявляється затребуваним у зв'язку з бурхливим розвитком торгівлі як усередині держав, так і на міжнародному рівні. У багатьох країнах виділяється два види неспроможності: торгова і неторгова, а також випадкова або спеціальна. Виробляються положення про мирову угоду. Зокрема, французьке законодавство виходило з презумпції вини і зловмисності банкрута. У цей період законодавства більшості європейських держав розвивалися у тісному взаємозв'язку. У той же час законодавство про банкрутство Англії розвивалося за власним напрямом. Особливістю англійського права було те, що воно ґрунтувалося на основі статутів і носило відверто кримінальний характер. Цивільно-правові норми визначали лише порядок арешту майна боржника та розділу його між кредиторами. З XVI століття найбільшого розвитку конкурсне

право набуло у Франції, Німеччині, Англії, де були прийняті спеціальні законодавчі акти про неспроможність [9 с. 15].

До XIX століття головною метою законодавства про банкрутство визнавалося використання механізму стягнення боргів на користь усіх кредиторів за рахунок реалізації майна неспроможного боржника для розмірного задоволення майнових вимог конкурсних кредиторів. На початку XX століття відбувається значний перегляд функцій деяких інститутів цивільного права та суттєво змінюється призначення й процедури банкрутства [10, с. 408]. Законодавці стали надавати можливість ставати під захист законодавства про банкрутство не тільки кредиторам з метою отримання задоволення за їхніми майновими вимогами, але й боржникам, які мали намір шляхом реструктуризації виправити свої справи під наглядом суду [2, с. 25].

Якщо говорити про розвиток законодавства про банкрутство в Україні, то слід зазначити, що національне законодавство у вказаній сфері характеризується трьома етапами: дорадянський, радянський та сучасний.

Дорадянський етап характеризується саме тим, що головним чином це було законодавство про банкрутство саме фізичних осіб. У дорадянському конкурсному праві існувала диференціація торгової і неторгової неспроможності. У радянський період таке правове явище, як «неспроможність фізичної особи», зникає одночасно зі зникненням економічної активності фізичних осіб, і лише з початку 1990-х років з'являється знову. Таким чином, інститут банкрутства, що широко застосовується у багатьох країнах світу, в Україні тривалий час не розвивався.

З моменту проголошення незалежності історія банкрутства в нашій державі нараховує більше двадцяти років. З розпадом СРСР і відродженням ринкових відносин в Україні почався новий етап розвитку цивільно-правового регулювання банкрутства. Відсутність законодавства про банкрутство породила нестійкість кредитних відносин, нездорове становище у сфері підприємницької діяльності і незахищеність учасників господарських правовідносин [11, с. 24]. Починаючи з 1991 року, в Україні розпочалося реформування системи

взаємовідносин у напрямі ринкових перетворень, що знайшло своє відображення у законодавчій базі.

У додатку 1 наведено основні нормативні документи та їх провідні положення, прийняті вже в незалежній Україні, які регулювали питання банкрутства в цілому та відновлення платоспроможності фізичної особи зокрема.

Деталізуючи положення деяких нормативних актів зазначимо, що Закон «Про банкрутство» [12] загалом був недосконалим та мав значні недоліки, серед яких: відсутність дієвої процедури оголошення боржника банкрутом; недостатня деталізація обставин, які виникають у процесі провадження у справі про банкрутство. Це викликало появу багатьох додаткових роз'яснювальних документів, які значною мірою ускладнювали процедуру банкрутства. Однак головною хвилюючою проблемою було те, що для підприємств-боржників не передбачалося заходів щодо запобігання банкрутству боржника та позасудових процедур (зокрема, санації боржника до порушення справи про банкрутство). В умовах переходу економіки України від командно-адміністративного управління до ринкових умов господарювання відбулося значне зростання кількості збиткових, неплатоспроможних підприємств. Зважаючи на те, що Закон України «Про банкрутство» був спрямований перш за все на ліквідацію підприємств-боржників, безумовне виконання його положень не дозволяло ефективно вирішити існуючий на той час комплекс проблем. Відтак, виникла гостра необхідність у перегляді цього законодавчого акту. Неодмінною умовою оздоровлення вітчизняної економіки була необхідність розробки системи фінансово-економічного оздоровлення боржника. Лише в такому разі можна було б відновити платоспроможність і прибутковість основної маси платників податків, а отже і оздоровити фінансову систему.

Як зазначає К. Л. Ларіонова, оздоровлення економіки значною мірою залежить від своєчасної та якомога безболісної ліквідації (реорганізації) неефективних виробничих структур, які не лише не поповнювали бюджет держави, а і навіть потребували постійної фінансової підтримки [11, с. 26].

Викладеним була обумовлена необхідність прийняття Верховною Радою України у 1999 році Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [13], відповідно до якого процедуру банкрутства було кардинально змінено. У цьому Законі були змінені підстави для порушення справи про банкрутство; строки провадження справи; визначені судові процедури, що застосовуються до боржника; з'явився новий учасник провадження у справі – арбітражний керуючий тощо. Вказаним законом були встановлені умови та порядок відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності – боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог кредиторів. Разом з тим практика застосування оновленого законодавчого акту виявила ряд проблем, характерних для закріпленої у законодавстві процедури банкрутства. Зокрема, існували проблеми, пов'язані із часовими та фінансовими витратами у ході банкрутства, низьким показником індексу стягнення у вказаних процедурах [14, с. 129]. Через вказані обставини знижувалася зацікавленість вітчизняною промисловістю з боку зовнішніх інвесторів, оскільки значна кількість підприємств перебувала у стані перманентного банкрутства і потребувала серйозних інвестицій. Таким чином, Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» не вирішив багато принципових питань, що зумовило необхідність подальшого реформування законодавства. Результатом необхідності системних перетворень в означеній галузі стало прийняття 22 грудня 2011 року Верховною Радою України Закону № 4212-VI «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [15], який набрав чинності 18 січня 2013 року. Закон було розроблено на виконання Програми економічних реформ Президента України на 2010– 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Передбачалося, що дія Закону буде спрямована на покращення регуляторного середовища України та рейтингових показників у дослідженні Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації «Ведення

бізнесу». Очікувалося, що запровадження Закону призведе до позитивних змін у сфері банкрутства, адже метою його прийняття було: вдосконалення процедур банкрутства; зменшення тривалості процедури банкрутства; покращення показників за індексом стягнення у процедурі банкрутства.

Серед позитивних нововведень Закону № 4212-VI І. Є. Рибка виділяє такі: було зроблено наголос на пріоритетності застосування заходів запобігання банкрутству боржника та досудової санації боржника; удосконалена процедура виявлення кредиторів – інформація про порушення справи має оприлюднюватися судом негайно й автоматично в мережі Інтернет; – встановлено стислі та чіткі строки процедур; забезпечено пріоритет продажу працюючого бізнесу боржника над продажем майна частинами; визначено, що всі майнові спори щодо боржника розглядаються судом у справі про банкрутство; скасовано мораторій на застосування процедур банкрутства стосовно боржників з державного сектору економіки; звужено коло суб'єктів, віднесених до державного сектору економіки, для яких передбачено певні особливості банкрутства (раніше це були суб'єкти, в яких доля власності держави становила понад 25%, а тепер лише ті, де доля держави становить понад 50%); врегульовано процедуру транскордонного банкрутства; запроваджено автоматизований розподіл справ між арбітражними керуючими; передбачено страхування їх професійної відповідальності.

Разом з тим, необхідно наголосити на тому, що все ж таки Закон мав істотний недолік. Так, статтею 90 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було передбачено, що правила даної статті застосовуються до відносин, пов'язаних з виконанням зобов'язань фізичної особи-банкрута за боргами, які виникли в неї у зв'язку зі здійсненням підприємницької діяльності [14, с. 132]. Тобто, виходячи з аналізу положень вказаного нормативного документу щодо неплатоспроможності фізичної особи, слід зробити висновок, що даний закон регулював виключно правовідносини, які виникають в результаті визнання неплатоспроможною фізичної особи, яка провадить підприємницьку діяльність. Натомість, закон не

містив жодних правових норм, які в визначили питання визнання неплатоспроможною та відновлення платоспроможності фізичної особи, яка не є суб'єктам господарювання.

В силу динамічного розвитку кредитних правовідносин у країні, поширення практики активних позичок громадян у фінансових установах, виника нагальна необхідність у запровадженні належного механізму правового регулювання вихання неплатоспроможним та відновлення платоспроможності громадян, які не є суб'єктами господарювання, а лише здійснюють позику для особистих потреб, в тому числі, для придбання споживчих товарів, нерухомості тощо.

Критична девальвація національної валюти, значна інфляція, низькі заробітні плати, ріст чисельності безробітних, спад промислового виробництва зробили неплатоспроможними не лише тисячі приватних підприємств, але і десятки тисяч простих громадян, які знаходяться у скрутному фінансовому становищі і неспроможні обслуговувати свої борги. З іншого боку, законодавство не відповідало інтересам кредиторів, обмежуючи їх у можливості нормальних правових засобів стягування боргів. Єдиною можливістю для банку стягнути борги з неплатоспроможного позичальника було виконавче провадження, суть якого полягає у зверненні стягнення на майно громадянина державними виконавцями на вимогу першого кредитора, який звернувся до суду з такою вимогою. Кредитори, що не встигли пред'явити свої вимоги через незнання, стикаються зі значними проблемами у задоволенні існуючих вимог. Ці недоліки законодавства збільшували витрати кредиторів у зв'язку з необхідністю постійного моніторингу боржника, стимулювали кредиторів, у тому числі кредитні установи, до використання напівкримінальних способів стягнення боргів через колекторські компанії, що також збільшує витрати на обслуговування кредитів і, відповідно, процентну ставку. Нарешті, якщо майна громадянина недостатньо, банку вигідніше не забирати у боржника останнє майно, а допомогти боржнику зберегти майновий і соціальний статус з реструктуризацією виплат по кредиту [14, с. 133].

З огляду на все вище зазначене, існувала необхідність у прийнятті якісно нового, кодифікованого законодавчого акту, який би комплексно врегулював увесь спектр правовідносин щодо банкрутства, в тому числі, відновлення платоспроможності фізичної особи, як підприємця, так і громадянина, а також, рідвищив інвестиційну привабливість країни. Таким нормативним документом став КзПБ. Реформу банкрутства віднесено до пріоритетних реформ в Україні, зокрема, згідно Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [16]. Завдання Кодексу є вдосконалення процедури банкрутства, покращення умов ведення бізнесу за показником «Врегулювання неплатоспроможності» рейтингу Світового банку «Doing Business».

Характеризуючи КзПБ, потрібно зазначити, що він вигідний як для боржників, так і для кредиторів. Для боржників – це можливість зупинити процес накопичення боргів з тим, щоб відновити свою платоспроможність і через час розрахуватися за всіма зобов'язаннями, а для кредиторів – банкрутство фізичних осіб відкриває юридичну можливість для позбавлення від безнадійної заборгованості або ж процедури часткового її погашення. Серед важливих новел Закону слід виокремити такі:

- право фізичної особи визнати себе неплатоспроможною. Якщо за старим законодавством юридичні особи могли визнавати себе банкрутами, то у фізичних осіб такого права не було. Процедуру банкрутства фізична особа може запустити, якщо заборгованість становить 30 мінімальних зарплат – а це 125,2 тисяч гривень. Ініціювати процедуру банкрутства може лише сама фізична особа;
- обов'язковість участі арбітражного керуючого у процедурі відновлення платоспроможності фізичної особи. Як на стадії реструктуризації, так і на стадії погашення боргів у справі про банкрутство фізичної особи бере участь арбітражний керуючий;
- мораторій на задоволення вимог кредиторів. Якщо раніше під час позовного провадження та виконавчого провадження з боржника стягували кошти із зарплати чи інших видів доходів, то зараз, під час запуску процедури

банкрутства, вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів до 170 днів. У цьому періоді кредитори не мають права збільшувати штрафні санкції – заборонено нараховувати як пеню, так і неустойку;

➤ можливість не сплачувати борг до кінця. Після початку процедури банкрутства фізичній особі надається право або реструктурувати борг, або погасити його за рахунок майна. На стадії погашення боргів реалізація активів боржника здійснюється за допомогою електронних торгів. Далі – борги закриваються в порядку черговості: черги арбітражного керуючого та черги кредиторів. Якщо суми, отриманої від продажу майна, не вистачає для погашення боргу, то такі борги залишаються без погашення, особа визнається банкрутом, а провадження у цій справі закривається [17].

Перш за все, варто звернути увагу на преамбулу КзПБ, в якій зазначено, зокрема, що Кодекс встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності фізичної особи. Тоді як у преамбулі Закону «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» було вказано, що Закон встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів. Як бачимо, жодної вказівки на фізичних осіб як боржників у преамбулі немає.

Статтею 113 КзПБ [18] встановлено, що провадження у справах про неплатоспроможність боржника-фізичної особи, фізичної особи-підприємця здійснюється в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб, з урахуванням особливостей, встановлених цією Книгою. Тобто, зазначена норма чітко розділяє два автономні поняття: «боржник-фізична особа» та «боржник фізична особа-підприємець». Порівняльно-правовий аналіз Закону «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» і КзПБ здійснено в Додатку 2.

Варто зауважити, що в Україні законодавець вирішив перейняти античний досвід та втілити його у сучасні ринкові відносини. Так, за своєю суттю споживче банкрутство повторює деякі норми *Cessio bonorum*. Так, розпочати

процедуру банкрутства фізичної особи не так вже й важко, так само як і в Стародавньому Римі, де для *Cessio bonorum* було достатньо тільки повідомлення кредиторів боржником про свою неспроможність виконати боргові зобов'язання і наміри відчужити наявне в нього майно на їх користь.

Саму процедуру у Стародавньому Римі міг ініціювати тільки боржник. Згідно ч. 1 статті 115 КзПБ провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи може бути відкрито лише за заявою боржника. У Стародавньому Римі після закінчення процедури *Cessio bonorum* боржник не отримував статус *infamia* (втрата правоздатності, найвища форма безчестя), що передбачалось попередніми процедурами, однак певні негативні наслідки все ж таки наступали. Дану особливість можна пояснити тим, що боржник не виконав своїх зобов'язань у повній мірі, знехтувавши довірою кредиторів. У результаті таких наслідків боржник навряд чи зміг би отримати нову позику в майбутньому, оскільки кредиторам було відомо про його небездоганну репутацію. В Україні законодавець вирішив зробити дещо подібне. Відтак, згідно статті 135 КзПБ фізична особа не може вважатися такою, яка має бездоганну ділову репутацію, протягом трьох років після визнання її банкрутом, а також дана фізична особа зобов'язана письмово повідомляти своїх майбутніх кредиторів про факт своєї неспроможності [7].

Таким чином, слід зробити висновок, що становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи пройшло довгий шлях і взяло свій початок ще в Стародавньому Римі. На території України законодавчі положення про банкрутство знайшли своє відображення в «Руській правді». За радянської доби нормативно-правове регулювання банкрутства майже не здійснювалося. При цьому, з переходом від адміністративно-командної системи до ринкової економіки та в результаті здобуття Україною незалежності правове регулювання банкрутства зазнало динамічного розвитку. Провідне значення мав Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який заклав фундаментальні основи для правового регулювання банкрутства, але в результаті розвитку суспільних відносин у зазначеній сфері та

з врахуванням зарубіжного досвіду стало зрозуміло, що даний нормативний акт не відповідає реаліям сьогодення та деякі його положення потребують суттєвого доопрацювання та удосконалення. Внаслідок цього прийнято Кодекс з процедур банкрутства – новітній, доопрацьований, адаптований до європейського та світового законодавства нормативний документ, який передбачив ряд новел, що мають запрацювати з метою удосконалення механізму правового регулювання банкрутства, в тому числі, відновлення платоспроможності фізичної особи в Україні.

1.2.Правові засади відновлення платоспроможності фізичних осіб в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз

Перш за все, слід відзначити, що явище банкрутства фізичної особи, яка не є суб'єктом господарювання давно вже є відомим світовій практиці, тоді як для України споживче банкрутство виступає порівняно новим інститутом господарського права. Багато країн світу активно використовують споживче банкрутство, ефективно допомагаючи громадянам врегулювати питання щодо погашення кредитної заборгованості та відновити платоспроможність.

Світова практика виходить із визначення споживчого банкрутства як засобу звільнення від боргів шляхом надання для рохрахунку з кредиторами свого майна. В іноземному законодавстві передбачені механізми подібних процедур, зокрема, главою 13 Кодексу про банкрутство США 1978 року, Законом «Про банкрутство» Німеччини 1994 року, Законом «Про банкрутство» та Актом про звільнення від боргів Швеції тощо. Відповідні нормативні акти наявні, також, в Італії, Англії, Північній Ірландії та інших країнах [14, с. 128].

Аналізуючи більш детально зарубіжний досвід відновлення платоспроможності фізичних осіб, звернемося до характеристики законодавства про банкрутство США. Прийняття Кодексу про банкрутство США 1978 року стало наслідком проведення реформи законодавства США, в результаті чого суб'єктами відносин неплатоспроможності стали фізичні особи, які не є

підприємцями та мають постійні прибутки. Також було прийнято Положення про створення окремого суду з питань банкрутства та юрисдикції (The Bankruptcy Court and jurisdiction). Чимало процесуальних і процедурних особливостей було сформульовано в Правилах про банкрутство (Rules and Forms of Practice and Procedure in Bankruptcy) [19].

На нашу думку, варто звернути увагу на той факт, що в США механізм відновлення платоспроможності фізичної особи існує вже понад 40 років, тоді як в Україні реформування законодавства у сфері банкрутства в цій частині здійснено лише у 2019 році.

Отже, в США вирізняють два основних види банкрутства фізичних осіб. Відповідно до першого виду, борги просто списуються у частині, що перевищує вартість майна боржника, інша частина погашається шляхом продажу майна. Другий вид дозволяє фізичним особам виплачувати свої борги за планом. Зазвичай план затверджується судом на термін від трьох до п'яти років. Як правило, передбачається сплата не всіх, а основної частини боргів, без сплати, наприклад, штрафних санкцій, процентів за кредитними договорами або навіть частини основного боргу. В кінці цього строку, за умови добросовісного виконання боржником плану погашення, борги, що залишаються, «пробачаються» кредиторами. Вказаний тип банкрутства застосовується переважно для погашення забезпеченого боргу з метою збереження за боржником заставленого майна [20]. В США та значною мірою у Канаді підхід є більш сприятливим для споживачів, процедури банкрутства менш суворі та тривалі, за певних обставин фізичні особи можуть позбавитися боргу протягом кількох місяців [13, с. 124].

Здійснюючи порівняльно-правовий аналіз законодавства США та України у сфері відновлення платоспроможності фізичної особи зазначимо, що законодавством США передбачено утворення підрозділу окружного суду, який називається судом у справах про банкрутство (The bankruptcy court). В Україні справи про банкрутство фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців розглядають господарські суди. Тобто спеціальні органи та спеціальні процедури визнання

особи банкрутом відсутні, все вирішується в межах господарського судочинства. Кодекс про банкрутство» США у гл. 11 §109 (а) визначає, що банкрутом може бути визнана лише та особа, яка проживає, має постійне місце проживання або веде бізнес в США, тобто банкрутом може бути визнано лише особу, яка перебуває під юрисдикцією США. Як фактична підстава банкрутства на момент подачі заяви про визнання банкрутом повинен бути незабезпечений борг в розмірі 250 тис. доларів, тобто кредит, не підкріплений базовим активом. Такими боргами є борги по банківській карті, медичній страховці, тобто борги та кредити без вимоги застави. Окрім того, у боржника має бути забезпечений борг, тобто борг, забезпечений заставою в розмірі 750 тис. доларів [21]. В Україні правом на звернення до суду із заявою про визнання фізичної особи, фізичної особи-підприємця банкрутом володіє лише боржник (ст. 115 Кодексу).

Варто звернути увагу на важливий елемент, присутній в законодавстві США та України – план реструктуризації боргів боржника. У Кодексі про банкрутство США йому присвячено підрозд. II розд. 1, §1321, в якому вказано обов'язок боржника подати план реструктуризації боргів. Під час затвердження плану боржник проводить виплати кредиторам через керуючого з доходу, який був отриманий протягом терміну дії плану. До того ж термін дії обчислюється індивідуально для кожної особи, залежно від суми її заробітку. Для отримання звільнення (discharged) боржник повинен здійснити всі платежі, передбачені планом. Під час дії плану боржник має імунітет від судових позовів, накладення арешту на грошові кошти, які знаходяться у третіх осіб, та інших дій кредиторів щодо витребування боргів, що виникли до банкрутства. Затвердження плану суд проводить на окремому засіданні, після завершення якого протягом 30 днів повинен бути здійснений перший платіж (§1326(a)). Окремо варто наголосити на тому, що якщо протягом 180 діб з моменту затвердження плану суду стане відомо про те, що план був представлений на підставі недостовірних даних, то такий план буде анульовано (§1330). КзПБ України також передбачає план реструктуризації боргів боржника, який затверджується судом. Задоволення вимог кредиторів здійснюється арбітражним керуючим пропорційно за кошти,

отримані від виконання плану реструктуризації, у визначеній Кодексом черговості. У разі реалізації у процедурі реструктуризації боргів майна боржника, яке є предметом забезпечення, план реструктуризації повинен передбачати позачергове задоволення вимог кредитора за зобов'язаннями, які воно забезпечує. Строк виконання плану реструктуризації боргів боржника у справі про неплатоспроможність не може перевищувати 5 років. За вмотивованим клопотанням боржника та за умови погашення понад 80% вимог кредиторів, господарський суд може продовжити строк виконання плану реструктуризації боргів боржника понад граничний строк.

Кодекс про банкрутство США не встановлює щодо громадян прямих обмежень на процедури банкрутства, але в основному використовуються або передбачена гл. 7 «ліквідація», або встановлена гл. 13 «реструктуризація боргів для фізичних осіб, які мають стійкий дохід». Положення гл. 7, які надають звільнення від більшості незабезпечених боргів, найчастіше застосовуються щодо фізичних осіб-боржників. Контроль за реалізацією майна і виплатою боргу здійснює тимчасовий керуючий, який може бути найнятий як на основі договору, так і призначений довіреною особою США. Окремо варто відзначити, що відповідно до Bankruptcy Abuse Prevention and Consumer Protection Act of 2005 (Act of 2005), заяву про банкрутство не може бути подано раніше півторагодинної бесіди з кредитним консультантом, яка має бути проведена протягом півроку перед подачею такої заяви. Відповідно до принципу «нового старту», частина майна може бути вилучена з конкурсної маси відповідно до заяви особи.

Схожий механізм є в нашому законодавстві. Згідно з ч. 1 ст. 138 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ), господарський суд має право за вмотивованим клопотанням боржника та інших учасників провадження у справі про неплатоспроможність виключити зі складу ліквідаційної маси майно боржника, на яке відповідно до законодавства може бути звернено стягнення, але воно є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї. В Україні під час розгляду справ про банкрутство фізичних осіб та фізичних

осіб-підприємців Кодекс України з процедур банкрутства зобов'язує застосовувати або реструктуризацію боргів боржника, або погашення боргів боржника. У процедурі погашення боргів боржника спостерігається схожість з «ліквідацією» з Кодексу про банкрутство США. Водночас український законодавець передбачає перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення. До складу ліквідаційної маси не включається житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше ніж 60 кв. м або житловою площею не більше ніж 13.65 кв. м на кожного члена сім'ї боржника, чи житловий будинок загальною площею не більше ніж 120 кв. м) та не належить до предмета забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавчими актами України не може бути звернено стягнення (ч. 6 ст. 131 Кодексу). Все інше майно, яке знаходиться у власності боржника на момент прийняття рішення суду про визнання особи банкрутом, становить ліквідаційну масу і буде використане для задоволення вимог кредиторів [19].

Отже, в США створили найбільш демократичну для боржника модель, де пріоритет надається ідеї захисту економічної і соціальної стабільності, тоді як наприклад в Німеччині – для кредитора, що передбачає тривалий період для сплати боргів. у Німеччині створено спеціальне кредитне бюро, яке веде кредитну історію боржника. Разом із тим існують певні обмеження, які накладають мораторій на відібрання речей щоденного вжитку, без яких боржник не може повноцінно існувати. У Франції свого часу був прийнятий Споживчий кодекс, основним завданням якого є законодавче вирішення проблем надмірної заборгованості фізичних осіб. Положення кодексу застосовуються до добросовісних боржників, які не в змозі виплатити власні борги. Передбачено й позасудове врегулювання спору, але це, в першу чергу, залежить від самої процедури врегулювання неплатоспроможності, що застосовується. Також складається відповідний план врегулювання заборгованості, максимальний строк якого складає 10 років (зазвичай це 5 років), при цьому можливе часткове або повне списання боргу. Прізвища боржників записуються до Національної бази порушень з виплати кредитів.

Великобританія виступає країною, у якій політику у сфері банкрутства можна визнати однією із найгуманніших. Проявляється це, насамперед, в тому, що британський боржник наділений правом отримувати нові кредити. Вказана норма англійського законодавства помітно контрастує із положенням американського законодавства, за яким боржник не може брати кредити без згоди суду [22, с. 14]. Як зазначає Л. Файзрахманова, у Великій Британії різняться конкурсне провадження щодо майна фізичних осіб (bankruptcy) і товариств (winding up). Конкурсне провадження відкривається за заявою боржника, кредитора або прокуратури в разі зловмисної неспроможності. До подачі заяви кредитор повинен звернутися до боржника з вимогою про сплату боргу. Термін невиконання зобов'язання становить три тижні після отримання вимоги про погашення боргу; сума невиконаного зобов'язання - 750 фунтів стерлінгів [23, с. 212].

В Ірландії споживче банкрутство регламентується Актом про банкрутство від 1988 року, що передбачає задоволення вимог кредиторів шляхом продажу майна боржника. Позасудове врегулювання спорів є досить поширеним, але не є обов'язковим. Звернення стягнення здійснюється на все майно. Проте, як і в Німеччині, існує перелік необхідних речей, які залишаються у власності боржника на суму до 3 100 євро. Слід зазначити, що законодавство не передбачає автоматичного списання боргу, а застосовується у деяких випадках, коли дотримуються певні умови: незабезпечені кредитори погоджуються на списання боргу або ж після періоду добросовісної поведінки боржника протягом 12 років [24].

Правові основи інституту банкрутства фізичної особи в Норвегії, як визначає В. Яркова, становить Закон «Про провадження у справі про споживчу неспроможність», який вступив у силу з 1 січня 1993 року (Gjeldsordningsloven), згідно з яким конкурсне провадження може бути відкрите по відношенню до фізичних осіб, незалежно від того мають вони статус підприємця чи ні. Правом на звернення із заявою про визнання неспроможним мають кредитор і боржник [25, с. 477].

З метою уникнення зловживань фізичними особами, що отримують статус банкрута, у Польщі, приміром, особа зобов'язана щорічно звітувати перед судом про виконання плану погашення боргів, а також про всі отримані доходи і покупки, вартість яких у два рази перевищує розмір мінімальної місячної зарплати [26].

На відміну від північноамериканського законодавства про споживче банкрутство, європейське законодавство порушує моральні питання при доступі до процедури врегулювання, яка вимагає обов'язковий план платежів з погашення боргу та пропонує консультування щодо боргу. Європейське законодавство відбиває розуміння, що зростання заборгованості є скоріше соціальною, ніж ринковою проблемою [27].

У Європейському Союзі банкрутство, якщо використовувати відому термінологію, самостійною галуззю права не визнається. Нормативні акти, пов'язані з банкрутством, окремо не виділені. Разом із тим норми, спрямовані на регулювання відносин неспроможності суб'єктів права, можна знайти в деяких визначених сферах правового масиву ЄС.

Важливим документом ЄС щодо регулювання банкрутства є Директива 98/26/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про незворотність розрахунків у платіжних системах та системах розрахунків по цінних паперах» [28], згідно якої процедура банкрутства означає будь-який колективний захід, передбачений законодавством країни-члена ЄС, або третьої країни, стосовно ліквідації або реорганізації учасника у випадках, коли такий захід включає в себе призупинення передач або платежів чи встановлення щодо них обмежен. Країни-члени ЄС можуть передбачити, що початок процедур банкрутства по відношенню до учасника не повинен перешкоджати використанню коштів або цінних паперів, які знаходяться на розрахунковому рахунку такого учасника для виконання зобов'язань цього учасника в рамках системи на день початку процедур банкрутства. Далі, країни-члени ЄС можуть передбачити, що кредитна лінія такого учасника, пов'язана із системою, може бути використана по відношенню наявного та існуючого майнового

забезпечення з метою забезпечення виконання зобов'язань такого учасника системи.

Процедури банкрутства не мають зворотної дії щодо прав і зобов'язань учасника, що виникають у зв'язку з його участю в системі або пов'язані з такою участю до моменту початку таких процедур, як визначено в Статті 6 (1). У п. 30 Рекомендації Єврокомісії від 12.03.2014 р. про новий підхід до комерційного банкрутства рекомендується повне звільнення боржника від боргів не пізніше 3 років після завершення процедури реалізації всіх активів боржника, а у випадку реструктуризації – не пізніше 3 років з дати затвердження плану реструктуризації.

Процедура банкрутства фізичної особи має доходити логічного кінця, а негативний вплив банкрутства повинен бути обмежений, щоб надати особам, визнаним банкрутами, другий шанс.

На рівні ЄС гармонізовані виключно процесуальні норми банкрутства фізичних осіб, зокрема, у Регламенті Ради Європи про провадження у справах про неплатоспроможність № 1346/2000 від 29 травня 2000 р. та Рекомендації Єврокомісії від 12.03.2014 р. про новий підхід до комерційного банкрутства.

З усіх країн-учасниць ЄС Мальта, Болгарія та найновіший член ЄС – Хорватія не мають законодавства щодо банкрутства фізичних осіб, хоча Хорватія вже розробила відповідний документ.

Економічна ефективність законодавчого закріплення банкрутства фізичних осіб доведена низкою досліджень. Банкрутство є ефективним інструментом перерозподілу ресурсів відповідно до економічно обґрунтованих потреб [29].

Варто зауважити, що у розвинених країнах граничний строк реалізації плану реструктуризації боргів є законодавчо визначеним: у США – 3 роки, у більшості країн Європи – 7 років, у скандинавських країнах – 5 років.

На нашу думку, потрібно акцентувати увагу на інституті, тісно пов'язаному з інститутом неплатоспроможності фізичних осіб – колекторській діяльності. В Україні, на сьогодні, діяльність таких суб'єктів викликає ряд

логічних питань щодо її законності та виправданості існування, адже функціонування колекторів в тому вигляді в якому вони функціонують на сьогодні є неприпустимим, адже сприяє порушенню прав, свобод та законних інтересів громадян.

Якщо говорити про європейський досвід, то слід вказати, що в США ще в 1977 році був прийнятий спеціальний закон, який визначає поняття колекторської діяльності, а також спрямований на усунення непорядних методів стягнення споживчих заборгованостей, стимулювання чесної колекторської діяльності, надання споживачам можливостей оскаржувати борг і запитувати верифікацію для підтвердження коректності інформації про наявну заборгованість.

Цей закон встановлює основні правові рамки ведення колекторського бізнесу, визначає права споживачів, порушених колекторської діяльністю. Наказує засоби судового захисту і покарання за порушення статей закону.

Колектори не мають права чинити тиск на боржника, погрожувати йому. Дзвінки дозволені виключно в денний час. У тому випадку, якщо дзвінок колектора може зіпсувати репутацію працівника або його взаємини з роботодавцем, збирачеві боргів не дозволяється дзвонити і за місцем роботи неплатника.

У Європі колекторські агенції з'явилися дещо пізніше, ніж в США. Проте, якість їх роботи нітрохи не гірше. У кожній країні ЄС присутні свої нюанси. У Німеччині існує спеціальна асоціація колекторських агенцій, з учасниками якої працюють всі найбільші фінансові установи. У Великобританії умови контролю за діяльністю колекторів м'якші. Колекторські агенції можуть зовсім не отримувати ліцензію. Однак поважають себе, для підтвердження своєї репутації все ж обзаводяться необхідними документами [30].

Що стосується України, то в нашій державі діяльність колекторів є хаотичною, суперечливою та жодним чином не врегульованою на законодавчому рівні, що сприяє протиправним діям з боку колекторів, в тому числі, здійсненні погроз, залякувань тощо. На сьогодні на розгляді ВРУ перебуває Проект Закону

про захист прав та законних інтересів боржників при здійсненні колекторської діяльності № 2133 від 12.09.2019. Статтею 7 Закону передбачено обмеження щодо колекторської діяльності, в тому числі, заборона здійснювати дії, що посягають на права, свободи та власність фізичних осіб, а також ставлять під загрозу їх життя та здоров'я, честь, гідність і ділову репутацію, використовувати силу, насильство, погрози здійснити незаконні або неправомірні дії та/або використовувати образи особистої гідності стосовно боржника, його представника (представників) та/або членів сім'ї боржника-фізичної особи тощо. Закон прийнято в першому читанні 12 грудня 2019 року. Жодної інформації про подальший розвиток та прийняття даного акту немає. То ж вважаємо за необхідне проаналізувати, врахувати закордонний досвід, здобутки правової доктрини та нарешті довести до логічного завершення вказаний законопроект, прийнявши відповідний закон, який врегулює колекторську діяльність на нормативному рівні та захистить боржників від протиправних діянь колекторів.

Здійснюючи порівняльно-правовий аналіз законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи за кордоном та в Україні слід відзначити, що спроби законодавчо закріпити питання відновлення платоспроможності фізичних осіб в Україні здійснювались і раніше, наприклад, проектом Закону про реструктуризацію боргів фізичної особи або визнання її банкрутом № 2353а від 14.07.2015, який було знято з розгляду Верховної ради, проектом Закону про внесення змін до деяких законів України з питань банкрутства (щодо забезпечення європейських стандартів у сфері відновлення платоспроможності боржника та спрощення умов ведення бізнесу в Україні), який було відкликано тощо.

Ситуація в Україні свого часу потребувала реформування сфери банкрутства. Це було зумовлено, зокрема, необхідністю підвищення інвестиційної привабливості країни, що є актуальним і в умовах сьогодення. Так, залучення інвестицій в економіку України видається можливим шляхом підвищення показників держави у рейтингу Doing Business. Інвестиції в країни з низьким рейтингом інвестори розглядають як ризиковані і відповідно вкладати

ресурси в економіку таких держав відмовляються. Тому, щоб отримати інвестиції країні потрібно продемонструвати динаміку просування вгору у рейтингу Doing Business або ж взагалі потрапити у перерші 50 позицій списку.

Згідно вказаного рейтингу оцінка країн здійснюється від 1 до 190. Високий рейтинг ведення бізнесу означає, що нормативно-правові умови сприятливі для функціонування підприємств в країні. Рейтинг складається шляхом встановлення показників ряду індикаторів, що здійснюють вплив на загальний рейтинг країни. Для порівняння показників України з деякими іншими країнами світу проаналізуємо окремі індикатори рейтингу, в тому числі, «відновлення платоспроможності» (Рис. 1.1.) [31].

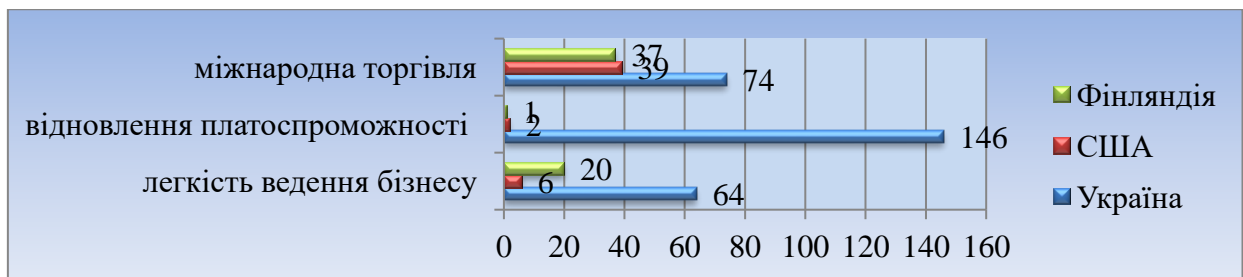

Рис. 1.1. Порівняльна характеристика України та інших країн світу за індикаторами ведення бізнесу (згідно рейтингу «Doing Business») станом на 2019 рік

Найгіршим показником України є вирішення проблем неплатоспроможності – 146 місце з-поміж 190 країн. Даний показник показує результативність в вирішенні питань неплатоспроможності. Аналіз порівняння даних рейтингових позицій свідчить про недосконалість вітчизняного законодавства в вирішенні питань банкрутства [32, с. 301].

В той час, аналізуючи динаміку України протягом 2018-2019 років за даними рейтингу «Doing Business» за показниками відновлення платоспроможності, слід зробити висновок, що порівняно з 2018 роком у 2019 позиції нашої держави у загальному рейтингу покращились за всіма, досліджуваними нами показниками (Рис. 1.2).

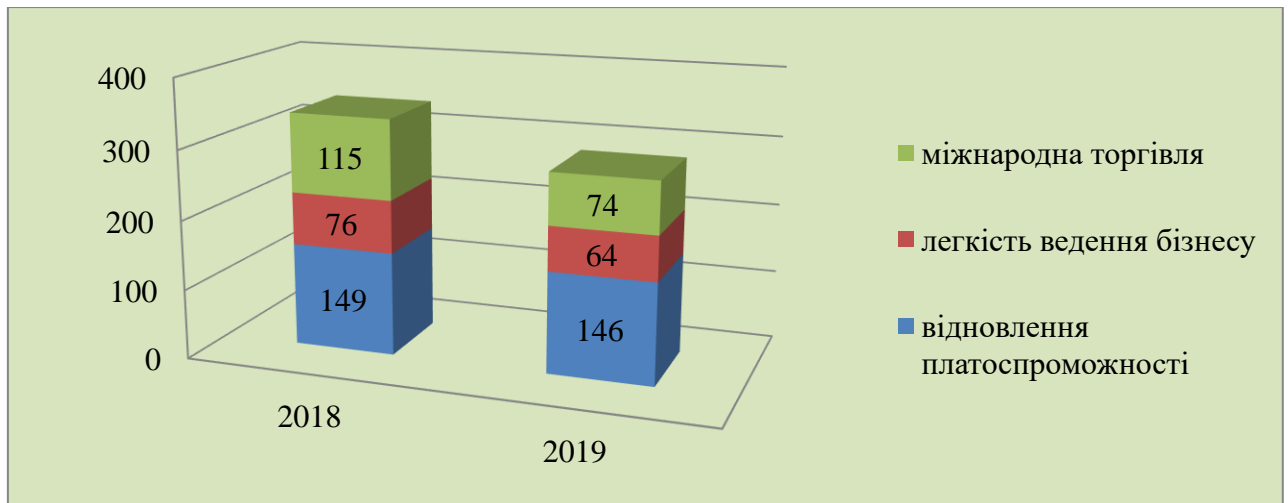

Рис. 1.2. Динаміка України за деякими індикаторами рейтингу «Doing Business» впродовж 2018-2019 років

Безумовно, вагомим кроком вперед стало прийняття Кодексу з процедур банкрутства. Очевидно, що положення даного документу сформовані внаслідок адаптації до європейського законодавства, запозичення американського досвіду та нормативних і практичних здобутків інших країн. Так, в Україні на сьогодні є законодавчо закріпленим інститут відновлення платоспроможності фізичної особи, з прийняттям КзПБ строк реструктуризації боргів також нормативно закріплений і становить 5 років. Попри це, на думку В.Гвоздія, інститут банкрутства фізичних осіб доцільно було б запроваджувати на стадії економічного росту, а не рецесії, в стані якої на сьогоднішній день знаходиться Україна. У період економічної кризи його запровадження може призвести до того, що Україна перетвориться на «країну банкрутів». Процедура банкрутства фізичної особи не повинна розглядатись лише як панацея для боржника, тобто як можливість уникнути сплати боргів [26].

Адаптація національного законодавства до сучасних міжнародних та європейських правових норм і цінностей є запорукою поглиблення європейського й міжнародного співробітництва вітчизняних суб'єктів господарювання [33].

Вважаємо, що з реформуванням законодавчого механізму регулювання банкрутства позиції України в рейтингу «Doing Business» покращаться і наша

держава вийде на якісно новий рівень відновлення платоспроможності фізичної особи.

Таким чином, на основі вище зазначеного слід зробити висновок, що загалом у провідних світових країнах інститут відновлення платоспроможності фізичної особи вже давно став ефективним механізмом відновлення платоспроможності осіб, при цьому не лише тих, що здійснюються підприємницьку діяльність, але й звичайних громадян. Вцілому, виходячи з аналізу зарубіжного досвіду, доцільно констатувати, що умовно можна виділити дві світові моделі відновлення платоспроможності фізичних осіб: американська (орієнтована на інтереси боржника) та європейську (враховує в першу чергу інтереси кредитора). Україна здійснила важливий крок у напрямку адаптації до світового досвіду, прийнявши КзПБ та законодавчо закріпивши досліджуваний нами інститут відновлення платоспроможності фізичних осіб на законодавчому рівні, врахувавши при цьому, зарубіжний досвід. У свою чергу, істотним недоліком української правової системи є відсутність законодавчого регулювання колекторської діяльності, що є нагальною проблемою для нашої держави. У процесі провадження своєї діяльності колектори застосовують протиправні методи впливу на боржників та їх близьких осіб, що вцілому загрожує безпеці, особистій недоторканності, порушує право власності, сприяє руйнування моральних засад суспільства. У зарубіжних країнах колекторська діяльність регулюється законом та здійснюється в певних рамках, що унеможлиблює поширення практики вчинення протиправних діянь, подібної в Україні. Вважаємо за необхідне прийняти Закон, який врегулює правові засади діяльності колекторів, визначить перелік дій, заборонених вчиняти, встановить порядок стягнення заборгованості з боржників в межах правових, конституційних, демократичних методів.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

2.1. Поняття відновлення платоспроможності фізичної особи

Інститут відновлення платоспроможності фізичної особи відіграє важливу роль у суспільних відносинах, що виникають внаслідок неспроможності фізичної

особи розрахуватися з кредиторами. Даний інститут необхідний як для держави, так і для фізичної особи-боржника, адже держава повертає собі економічну одиницю та джерело податкових надходжень до бюджету внаслідок відновлення платоспроможності особи, а сама фізична особа-боржник позбавляється фінансових боргів.

Досліджуючи поняття відновлення платоспроможності фізичної особи, зазначимо, що на законодавчому рівні його дефініція не визначена. Згідно КУЗПБ [18] поняття «неплатоспроможність» означає неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом.

У свою чергу під терміном «банкрутство» КУЗПБ розуміє визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури.

Виходячи з аналізу цих понять, можна зробити висновок, що неплатоспроможність є передумовою банкрутства. Тобто неплатоспроможна особа ще може відновити своє матеріальне становище, тоді як банкрутство означає ліквідацію для юридичної особи з одночасним здійсненням ліквідаційної процедури та введення процедури погашення боргів для фізичної особи.

У вітчизняній правовій доктрині неплатоспроможність та банкрутство традиційно відносять до предмету дослідження господарського права чи господарсько-процесуального права, залежно від того, який аспект банкрутства (матеріальний чи процесуальний) обирається як предмет дослідження [34, с. 88].

Неплатоспроможність є неможливістю фізичної особи виконати свої фінансові зобов'язання внаслідок відсутності фінансових ресурсів для цього. Юридичний аспект неплатоспроможності полягає в тому, що у фізичної особи-боржника є кредитори, які мають задокументовані майнові вимоги до такої особи.

Статтею 53 ЦК проголошено, що фізична особа, яка неспроможна задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням нею підприємницької діяльності, може бути визнана банкрутом у порядку, встановленому законом. Стаття 48-1 ЦК встановлює правові наслідки нездатності фізичної особи виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги, а саме, стосовно фізичної особи, яка є нездатною виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги, може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність і введена процедура реструктуризації боргів боржника або така особа може бути визнана банкрутом у справі про неплатоспроможність із застосуванням процедури задоволення вимог кредиторів за правилами, передбаченими Кодексом України з процедур банкрутства [35].

Серед причин неплатоспроможності фізичних осіб можуть бути не ефективне розпорядження власними активами, надмірні фінансові зобов'язання, зміни монетарної чи кредитної політики держави, фінансової установи тощо.

Згідно статті 6 КУЗПБ до боржника-фізичної особи застосовуються такі судові процедури:

- реструктуризація боргів боржника;
- погашення боргів боржника.

Процедура погашення боргів боржника вводиться у справі про неплатоспроможність разом з визнанням боржника банкрутом [18].

Ознакою боржників-банкрутів є їх неспроможність виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав. Грошовим зобов'язанням, невиконання якого є підставою для початку процедури банкрутства вважається зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України. Так, до грошових зобов'язань належать також: зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загально-обов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування; зобов'язання, що виникають внаслідок неможливості виконання

зобов'язань за договорами зберігання, підряду, найму (оренди), ренти тощо та які мають бути виражені у грошових одиницях [36].

На нашу думку, поняття відновлення платоспроможності фізичної особи доцільно визначити як комплекс заходів та правових процедур, що включають в себе реструктуризацію, а також, погашення боргів боржника, здійснюються у випадку неможливості боржника-фізичної особи розрахуватися зі своїми фінансовими зобов'язаннями з метою задоволення вимог кредиторів, покращення фінансового становища, досягнення фінансової стабілізації.

Підсумовуючи, слід відзначити, що до переваг процедури відновлення платоспроможності боржника належать:

- вирішення питання боргів фізичної особи виключно в законній площині за допомогою суду та арбітражного керуючого;
- введення мораторію на задоволення вимог кредиторів, борг перестає збільшуватися, штрафні санкції не застосовуються;
- заборгованість буде погашена або списана повністю, незважаючи на суму боргу;
- з боржника не може бути стягнуто більше майна, ніж він має;

До недоліків процедури відновлення платоспроможності боржника-фізичної особи слід віднести:

- обов'язкова участь у справі арбітражного керуючого, оплата його послуг та сплата судового збору;
- необхідність перед укладанням кредитних договорів, договорів позики, застави повідомляти іншу сторону договору про факт своєї неплатоспроможності;
- факт того, що протягом трьох років після визнання банкрутом особа не може вважатися особою з бездоганною діловою репутацією та протягом п'яти років не має права повторно ініціювати відкриття провадження у справі про неплатоспроможність щодо себе;
- введення заборони відчуження майна боржника під час процедури банкрутства.

2.2. Підстави відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи

На відміну від юридичної особи, для визнання якої банкрутом за нормами КУзПБ не має значення сума простроченого грошового зобов'язання, яке боржник не в змозі виконати, для відкриття провадження щодо фізичної особи мають існувати відповідні підстави [36].

Статтею 115 КУзПБ визначено підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, до яких належать наступні:

- розмір прострочених зобов'язань боржника перед кредитором (кредиторами) становить не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати;
- боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців;
- ухвалено постанову у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення;
- існують інші обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності) [18].

До складу грошових вимог, у тому числі щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), не включаються неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції.

Так, посилення на інші обставини робить перелік умов для початку банкрутства досить розмитим та дає можливість суду діяти зі значним суб'єктивізмом.

Виходячи із норм статті 115 КУзПБ для можливості звернення до суду із заявою при визнанні особи неплатоспроможною, достатнім є наявність хоча б однієї із підстав, передбачених даною статтею.

Конкретизуючи підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, зазначимо наступне. Щодо першої підстави, розмір прострочених зобов'язань боржника перед кредитором має становити не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати. Відповідно до статті 8 Закону «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX [37] мінімальна заробітна плата у місячному розмірі становить з 1 січня – 4723 гривні. Отже, розмір прострочених зобов'язань боржника перед кредитором, на сьогоднішній день, має становити не менше 141 690 грн.

Необов'язковою є безспірність цих вимог у розумінні попереднього Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [13]. Так, безспірні вимоги згідно попереднього закону мали бути підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, постановою про відкриття виконавчого провадження. Наразі, існування вимог кредитора та їх визнання боржником може підтверджуватися актом звірки грошових вимог.

Наступною умовою для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність є припинення боржником погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців. Загальна сума таких прострочених платежів не прив'язана до суми у розмірі 141 690 грн. Йдеться про несплату сум за кредитами протягом двох місяців в сумі, що перевищує 50 % місячних платежів за кожним з кредиту/позики. Відповідно враховуються як банківські кредити, так і інші зобов'язання, у тому числі перед фінансовими та нефінансовими установами, які надають невеликі суми коштів у позику. Очевидно, ця умова запроваджена у зв'язку з проблематикою колекторської діяльності в Україні та направлена на припинення практики незаконних способів витребування боргів колекторами.

Ще однією умовою відкриття провадження у справі про неплатоспроможність є ухвалення постанови у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення. Як правило, ця вимога може бути застосована щодо різних видів зобов'язань, за

якими фізична особа програла суди та кредитори звернулись до державного чи приватного виконавця. Втім, це також стосується й податкового боргу особи, щодо якого не минув строк давності, проте податкові органи вже звернулись до суду за стягненням.

Згідно Закону «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII [38] виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Підставою для відкриття виконавчого провадження по виконанню судового рішення є пред'явлений до відповідного відділу державної виконавчої служби виконавчий документ разом із заявою стягувача про відкриття виконавчого провадження.

Фактичні життєві обставини для прийняття рішення про банкрутство фізичної особи створюють портрет боржника у двох варіантах:

- Наявний банківський кредит із простроченням повернення боргу на декілька сотень тисяч доларів США (валютний). У заставі знаходиться нерухоме майно, ринкова вартість якого в декілька разів менша боргу. Інших активів (автомобілів, квартир, нежитлових приміщень) у позичальника немає. Додатково виникають інші незабезпечені кредитори та вимагають сплати коштів

- Вже у державній виконавчій службі або приватного виконавця перебуває провадження про стягнення із боржника суттєвого за розміром боргу. Судом видано виконавчий документ щодо цього, в той же час кредитор продовжує нараховувати відсотки або в інший спосіб збільшує вимоги, котрі будуть судом додатково визнані у майбутньому. Судовий спір із банком неперспективний. Вчинивши всі примусові дії, реалізувавши з торгів виявлене майно, виконавець має намір повернути виконавчий документ стягувачу. Як наслідок, не знімається

питання із реальною заборгованістю, а банком або факторинговою компанією може бути повторно подано на примусове виконання лист. Причому кількість звернень банку до виконавчої служби необмежена, тобто буде безкінечною [39].

Варто зауважити, що особливістю процедури відновлення платоспроможності фізичної особи є те, що звернутися до суду із заявою про визнання фізичної особи неплатоспроможною може лише сам боржник. На нашу думку, це є істотним недоліком чинного законодавства у сфері банкрутства, адже реалізація завдання щодо зменшення фінансова тягря неплатоспроможної фізичної особи потребує надання кредитору права ініціювати процедуру неплатоспроможності та зменшення розміру витрат фізичної особи-боржника на процедури банкрутства. До тогож проблемним моментом, на наш погляд, є зависока вартість процедури банкрутства для боржника фізичної особи, тобто, на особу, що є неплатоспроможною додатково покладається фінансовий тягар забезпечення процедури банкрутства.

Відповідно до статті 119 КУзПБ [18] у підготовчому засіданні господарський суд розглядає подані документи, з'ясовує наявність підстав для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, а також вирішує інші питання, пов'язані з розглядом заяви.

З моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника:

- пред'явлення кредиторами вимог до боржника та задоволення таких вимог може відбуватися лише в межах провадження у справі про неплатоспроможність та у порядку, передбаченому цим Кодексом;

- арешт майна боржника та інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про неплатоспроможність, а попередньо накладені арешти та обмеження можуть бути зняті на підставі ухвали господарського суду;

- припиняється нарахування штрафів та інших фінансових санкцій, а також відсотків за зобов'язаннями боржника;

- здійснення корпоративних прав боржника та реалізація майнових прав відбуваються з урахуванням обмежень, встановлених цим Кодексом;
- вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів;
- строк виконання всіх грошових зобов'язань боржника вважається таким, що настав.

Проаналізуємо судову практику на предмет наявності судових рішень про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, яка не є суб'єктом підприємницької діяльності, а також, рішень про визнання боржника банкрутом та введення процедури погашення боргів.

Так, за матеріалами Постанови господарського суду міста Києва від 01.07.2020 року у справі № 910/787/20 судом було відкрито провадження у справі про неплатоспроможність боржника-фізичної особи. В обґрунтування заяви заявник зазначив, що у нього відсутні фінансові можливості погасити заборгованість у розмірі 724 153,93 грн.

Суд з'ясував наявність підстав для відкриття провадження, зазначивши, що як вбачається з доданих до заяви документів, рішенням Печерського районного суду м. Києва від 12.02.2015 у справі № 757/2777/14-ц задоволено позов Публічного акціонерного товариства «Родовід Банк» та стягнуто із боржника фізичної особи суму заборгованості за кредитним договором, пеню та три проценти річних. На виконання вказаного рішення відділом примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України було відкрито виконавче провадження.

В ході проведення виконавчих дій, державним виконавцем було звернено стягнення на предмет іпотеки за іпотечним договором, укладеним в забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. У зв'язку з відсутністю іншого майна, на яке можливо звернути стягнення, державним виконавцем відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України було винесено постанову про повернення виконавчого документа стягувачу. За наслідками дослідження поданих суду документів, зокрема відповідно до Декларації про майновий стан боржника за

2016-2019 роки, витягів з Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Державного реєстру нерухомого майна, судом встановлено, що у боржника відсутнє будь-яке рухоме та нерухоме майно.

Крім того, судом встановлено відсутність непогашеної судимості за економічні злочини, а також відсутність статусу фізичної особи-підприємця. Встановивши факт неплатоспроможності боржника, а також визначившись з кандидатурою арбітражного керуючого для призначення керуючим реструктуризацією боржника суд постановив відкрити провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи та ввести процедуру реструктуризації боргів боржника. Дане рішення є прикладом відкриття провадження на підставі того, що ухвалено постанову у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення. Крім цього, офіційно підтверджено факт заборгованості фізичної особи перед кредиторами [40].

На противагу вище зазначеному рішенню, господарський суд Тернопільської області відмовив у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, оскільки були відсутні підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, згідно вимог чинного законодавства України. Матеріали заяви боржника не містили постанови у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення, не наведено переліку обставин, які б підтверджували, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі, не обґрунтовано загрозу неплатоспроможності.

Постановою господарського суду Запорізької області від 26.03.2020 року у справі № 908/3329/19 відкрито провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи та введено процедуру реструктуризації боргів боржника. Судом встановлено, що наявна заборгованість за кредитним договором, яка включає постійне нарахування штрафних санкцій банком, що значно перевищують суму основної заборгованості, практично унеможливають нормальне проживання

особи. Сума прострочень боржника становить 116 624,93 доларів США. Як вбачається із декларацій про майновий стан боржника у нього відсутні доходи. Згідно Інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна у боржника відсутнє нерухоме майно. При цьому, встановлено факт належності боржнику цінних паперів та майнових прав по договору купівлі-продажу цінних паперів. На підставі аналізу даного судового рішення слід зазначити, що у цьому випадку суд відкрив провадження у справі на підставі п. 4 ч. 2 статті 115 КУзПБ, тобто на підставі загрози неплатоспроможності. Прямої вказівки на цю умову в рішенні не має, проте з огляду на наведені факти, а саме, заборгованість за кредитним договором, дані з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна (про відсутність у боржника майна), декларації про майновий стан (про відсутність доходів) можна стверджувати, що наявна загроза неплатоспроможності [41].

КУзПБ чітко не визначає даний термін, лише вказуючи, що загроза неплатоспроможності включає обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі. На наш погляд, відсутність у Кодексі тлумачення терміну «загроза неплатоспроможності» є недоліком чинного законодавства, а тому згадана норма потребує уточнення, зокрема, щодо того які саме обставини повинні підтвердити неспроможність боржника виконати фінансові зобов'язання, які строки розуміються під виразом «найближчим часом». Вважаємо за доцільне термін «загроза неплатоспроможності» визначити як сукупність задокументованих правових підстав, що вказують на неможливість боржника виконати власні фінансові зобов'язання чи здійснювати регулярні фінансові платежі протягом наступних двох місяців.

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, доцільно вказати, що загалом подати заяву до суду про відкриття провадження у справі про

неплатоспроможність має право виключно боржник. Кредитори, у свою чергу, позбавлені такого права, що, на наш погляд, є недоліком законодавства про банкрутство, адже реалізація завдання щодо зменшення фінансового тягара неплатоспроможної фізичної особи потребує надання кредитору права ініціювати процедуру неплатоспроможності та зменшення розміру витрат фізичної особи-боржника на процедури банкрутства. Для звернення до суду з відповідною заявою мають бути наявні конкретні підстави, визначені законом. Недотримання вимоги про наявність підстав для звернення до суду тягне за собою відмову у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.

Серед підстав відкриття провадження законом передбачена така умова, як загроза неплатоспроможності. КУЗПБ чітко не визначає даний термін, лише вказуючи, що загроза неплатоспроможності включає обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі. На наш погляд, відсутність у Кодексі тлумачення терміну «загроза неплатоспроможності» є недоліком чинного законодавства, а тому згадана норма потребує уточнення, а також, надання юридичної дефініції поняттю «загроза неплатоспроможності».

2.3. Реструктуризація боргів боржника

У процедурі банкрутства фізичної особи є дві стадії: реструктуризація боргів та визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів.

Реструктуризація боргів є найбільш оптимальним варіантом закінчення справи про банкрутство фізичної особи як для фізичної особи, так і для кредиторів, оскільки відбувається відновлення її платоспроможності та погашення боргів. Паритет інтересів всіх сторін справи про банкрутство дотримано. Складається план реструктуризації, в якому зазначається розмір визнаних судом вимог кредиторів із зазначенням суми та черговості задоволення, інформація про всі доходи боржника, а також про ймовірні

очікувані доходи в майбутньому, розмір щомісячної суми, яка буде виділятися на задоволення вимог кредиторів, вимоги кредиторів, які будуть прощені (списані) у разі виконання плану реструктуризації боргів. Неодмінною складовою такого плану і мінімальною гарантією задовільного фінансового стану боржника є встановлення в такому плані суми, яка щомісячно залишатиметься боржнику для задоволення його побутових потреб, у розмірі одного прожиткового мінімуму на боржника та кожному особу, що перебуває на його утриманні [42].

КУзПБ чітко встановлює структуру плану реструктуризації боргів. Зокрема, у плані реструктуризації боргів боржника зазначаються:

- обставини, які спричинили неплатоспроможність боржника;
- інформація про визнані судом вимоги кредиторів із зазначенням їх розміру та черговості задоволення;
- інформація про майновий стан боржника за результатами проведених заходів з виявлення та складання опису майна боржника (проведення інвентаризації);
- інформація про всі доходи боржника, у тому числі доходи, які боржник розраховує отримати протягом процедури реструктуризації боргів;
- розмір суми, яка щомісяця буде виділятися для погашення вимог кредиторів;
- вимоги кредиторів до боржника, які будуть прощені (списані) у разі виконання плану реструктуризації боргів;
- розмір суми, яка щомісяця залишатиметься боржнику на задоволення побутових потреб, у розмірі не менше одного прожиткового мінімуму на боржника та на кожному особу, яка перебуває на його утриманні.

План реструктуризації боргів боржника може містити положення про реалізацію в процедурі реструктуризації боргів частини майна боржника, у тому числі того, що є предметом забезпечення, черговість, строки реалізації такого майна та кошти, які планується отримати від його реалізації; зміну способу та порядку виконання зобов'язань, у тому числі розміру та строків погашення

боргів; відстрочення чи розстрочення або прощення (списання) боргів чи їх частини; виконання зобов'язань боржника третіми особами, зокрема шляхом укладення договору поруки, гарантії та інших правочинів згідно з цивільним законодавством; інші заходи, спрямовані на покращення майнового стану боржника та задоволення вимог кредиторів (перекваліфікація, працевлаштування тощо).

Задоволення вимог кредиторів здійснюється арбітражним керуючим пропорційно за рахунок коштів, отриманих від виконання плану реструктуризації боргів, у черговості, визначеній цим Кодексом [18].

Реструктуризація як один з можливих сценаріїв розвитку банкрутства фізичних осіб є новим і достатньо прогресивним підходом для України та пропонує низку можливостей: реалізацію майна за принципом системи ProZorro, продажі (окрім реалізації єдиного житла — квартири площею до 60 кв. м чи будинку площею до 120 кв. м); відстрочку, розстрочку або списання боргу; зміну термінів та розміру боргу, можливість повернути борг третьою стороною.

Не реструктуруються борги, які виникли з кредитів на відпочинок і розваги, борги, що стосуються аліментів, а також, борги щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та щодо сплати інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

За допомогою реструктуризації КУЗПБ мінімізує можливі зловживання з боку кредиторів та забезпечує контрольованість процесу, щоб жоден з кредиторів не зміг розривати боржника на частини в пошуках та зборі своїх боргів.

Не менш важливими залишаються строки погашення кредитів. Протягом п'яти років, а у разі погашення боргів за кредитами на житло – протягом десяти років, боржник має виплатити всі свої заборгованості.

Згідно статті 126 КУЗПБ керуючий реструктуризацією протягом трьох днів з дня схвалення зборами кредиторів погодженого з боржником плану реструктуризації боргів подає до господарського суду заяву про затвердження

плану реструктуризації боргів. Господарський суд розглядає заяву про затвердження плану реструктуризації боргів боржника протягом 10 днів з дня її отримання. Суд зобов'язаний затвердити план реструктуризації боргів боржника, якщо такий план схвалений кредиторами та боржником.

Відмова у затвердженні плану реструктуризації можлива за таких умов:

- порушено порядок розроблення та погодження плану реструктуризації боргів;
- умови реструктуризації боргів суперечать законодавству;
- при схваленні плану реструктуризації боргів були допущені порушення законодавства, що вплинули на результат голосування;
- кредитор, який не брав участі в голосуванні чи проголосував проти схвалення плану реструктуризації боргів, доведе, що в разі визнання боржника банкрутом у порядку, визначеному цим Кодексом, його вимоги були б задоволені у розмірі, що перевищує розмір вимог, які будуть задоволені відповідно до умов плану реструктуризації боргів;
- боржник не погасив борги щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування до початку виконання плану реструктуризації боргів боржника;
- боржник вчиняє дії, спрямовані на перешкоджання проведенню стосовно нього процедур;
- план реструктуризації боргів не погоджено боржником.

Якщо протягом трьох місяців з дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність і введення процедури реструктуризації боргів боржника до господарського суду не поданий погоджений боржником і схвалений кредиторами план реструктуризації боргів боржника, господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття процедури погашення боргів боржника

відповідно до цього Кодексу або про закриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Стаття 128 КУзПБ проголошує: з дня затвердження плану реструктуризації боргів боржник починає погашення вимог кредиторів згідно з умовами такого плану. Затвердження господарським судом плану реструктуризації боргів може бути підставою для переукладення цивільно-правових договорів боржника з новими умовами їх виконання.

Не пізніше п'яти днів після закінчення строку виконання плану реструктуризації боргів боржника, а також за наявності підстав для дострокового припинення процедури реструктуризації боргів боржник зобов'язаний надати суду та кредиторам, включеним до плану реструктуризації боргів, звіт про виконання плану реструктуризації боргів. Звіт розглядається у судовому засіданні, за результатами чого суд постановляє одне з таких рішень: про закриття провадження у справі про неплатоспроможність у зв'язку з виконанням боржником плану реструктуризації боргів; про невиконання боржником плану реструктуризації боргів, визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника [18].

Слід відзначити, що основною перевагою реструктуризації є реальна можливість для боржника не лише розрахуватися з більшістю кредиторських вимог, але й списати частину боргів та розстрочити залишок. Якщо боргів занадто багато, а активів боржника замало, то відбуватиметься розпродаж таких активів та розподіл виручених коштів між кредиторами. Такий розподіл відбуватиметься у пропорціях, що визначить суд та арбітражний керуючий. Саме до цього зводиться банкрутство громадянина.

Загалом, процес реструктуризації боргів звичайних громадян нагадує мирову угоду в попередньому законі про банкрутство. Однак у разі невиконання плану реструктуризації та закриття справи про банкрутство розстрочені або списані борги відновлюються в первісному вигляді, які існували до плану реструктуризації. Таким чином, для боржника перспектива полегшеного режиму

оплати та сумлінного виконання плану реструктуризації виглядає найбільш сприятливим варіантом.

Кодекс запровадив новий механізм боротьби з недобросовісними позичальниками. Скасування мораторію на звернення стягнення на іпотечні квартири зовсім не означає повне прощення боргу позичальникам. Для цього Кодекс пропонує найбільш дієву альтернативу: за підтримки суду сісти за стіл переговорів з банками та домовитися про 5-річний особливий режим реструктуризації, коли частина боргу буде розстрочена, а частина — списана. Звісно, єдине житло у родини не заберуть, але виплати за нього мають бути предметом реструктуризації чи мирової угоди.

Такий 5-річний період пільгових умов реструктуризації боргів стартує за умови, що валюта конвертується у гривню за курсом Національного банку України на день відкриття справи. Отже, боржник має повернути весь іпотечний кредит (100% від несплаченої ринкової вартості квартири за незалежною оцінкою).

Якщо загальна площа іпотечної квартири не перевищує 60 кв. м (іпотечного житлового будинку – 120 кв. м), то процентна ставка за таким планом реструктуризації встановлюється на рівні українського індексу ставок за 12-місячними депозитами фізичних осіб (UIRD), збільшеному на 1 п.п. У такому випадку план реструктуризації займе 15 років. Якщо площа нерухомості більша, то процентна ставка встановлюється на рівні індексу UIRD, збільшеному на 3 п.п. Тоді план реструктуризації займатиме 10 років.

Отже, в результаті Україна матиме контрольований процес погашення боргу, зафіксованого у гривні на гнучких умовах. Скасування мораторію не означає масове стягнення заставного майна банками, це стимулюватиме платіжну дисципліну громадян та досягнення ними згоди з позикодавцями-банками [43].

Аналізуючи судову практику на предмет прийняття рішень про запровадження судової процедури до боржника-фізичної особи у вигляді реструктуризації, зазначимо наступне. Постановою Господарського суду міста

Києва від 01.07.2020 року у справі № 910/787/20 [44] припинено реструктуризацію боргів фізичної особи та визнано її банкрутом. Судом встановлено, що матеріали справи не містять погодженого боржником і схваленого кредиторами плану реструктуризації боргів боржника. З наданого керуючим реструктуризацією боргів боржника Протоколу зборів кредиторів вбачається, що за наслідком дослідження звіту, а також проекту плану реструктуризації зборами кредиторів було ухвалено рішення про відхилення плану реструктуризації боржника.

Постановою Господарського суду Харківської області від 15 липня 2020 року у справі № 922/386/20 [45], також, припинено реструктуризацію боргів фізичної особи та визнано його банкрутом з огляду на відхилення плану реструктуризації боржника за наслідком дослідження звіту керуючого реструктуризацією, а також проекту плану реструктуризацією.

Господарський суд Одеської області постановою від 16 липня 2020 року у справі № 916/3885/19 [46] припинив процедуру реструктуризації боргів фізичної особи, визнав банкрутом та ввів процедуру погашення боргів. Судом встановлено, що згідно протоколу зборів кредиторів фізичної особи прийнято рішення прийняти до відома та схвалити звіт керуючого реструктуризацією про результати перевірки декларації про майновий стан боржника. Згідно довідок Головного управління Держпродспоживслужби в Одеській області, Державної служби морського та річкового транспорту України, Національної комісії з цінних паперів та Фондового ринку, Державної податкової служби України, Державної прикордонної служби України, Головного управління Держгеокадастру в Одеській області, рухомого майна, інших активів за боржником не зареєстровано. Суд визнав боржника банкрутом, посилаючись на положення ч. 1 ст. 126 КУзПБ, згідно якої якщо протягом трьох місяців з дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність і введення процедури реструктуризації боргів боржника до господарського суду не поданий погоджений боржником і схвалений кредиторами план реструктуризації боргів боржника, господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом

і відкриття процедури погашення боргів. Судом встановлено, що матеріали справи не містять погодженого боржником і схваленого кредиторами плану реструктуризації боргів боржника.

Господарський суд Львівської області у постанові від 14.05.2020 року, справа № 914/2514/19, припинив процедуру реструктуризації боргів, визнав боржника банкрутом, зазначивши, що фінансовий стан боржника характеризується ознаками неплатоспроможності, майнових активів боржника не достатньо для задоволення вимог кредитора, плану реструктуризації боргів боржника, схваленого зборами кредиторів, не надано, відтак погашення визнаних судом вимог кредитора можливе не інакше як через введення процедури погашення боргів боржника [47].

Виходячи з аналізу судових рішень, слід підсумувати, що загальною є тенденція до визнання фізичної особи банкрутом та відкриття процедури погашення боргів. Реструктуризація, як судова процедура, з огляду на матеріали судової практики, є не ефективним та непоширеним способом відновлення платоспроможності. А аналізованих нами рішень спостерігається факт відсутності плану реструктуризації у боржників або ж не затвердження плану кредиторами. На наш погляд, така ситуація складається через недосвідченість кредиторів у цій сфері та відсутність практичних напрацювань, які б стали взірцем для подальших правовідносин щодо визнання банкрутом фізичної особи.

Отже, з огляду на законодавчі положення та правову доктрину, теоретично можна зазначити, що реструктуризація є дієвим механізмом відновлення платоспроможності боржника, що дозволяє зберегти та акумулювати активи. Перевагою реструктуризації є реальна можливість для боржника не лише розрахуватися з більшістю кредиторських вимог, а й списати частину боргів та розстрочити залишок. Для кредитора, у свою чергу, реструктуризація є правовою гарантією повернення заборгованості. КУЗПБ детально врегулював питання реструктуризації на законодавчому рівні, проте, як демонструє практика, поки що дана судова процедура не набула значного поширення і головним чином суди при розгляді справ про відновлення платоспроможності фізичної особи

застосовують іншу судову процедуру – визнання боржника банкрутом та погашення боргів.

РОЗДІЛ 3

ВИЗНАННЯ БОРЖНИКА БАНКРУТОМ

3.1. Введення процедури погашення боргів боржника

Процедура відновлення платоспроможності боржника-фізичної особи передбачає два основні шляхи: реструктуризація (досліджена нами в попередньому розділі) та визнання боржника банкрутом. У разі визнання боржника банкрутом вводиться процедура погашення боргів.

Статтею 1 КУзПБ визначено, що погашення боргів боржника це – судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна банкрута, визнаного банкрутом у порядку, встановленому цим Кодексом.

Кодексом визначено умови за яких господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника:

- протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів;

- прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів.

Постановою про визнання боржника банкрутом суд одночасно призначає керуючого реалізацією майна – арбітражного керуючого, що здійснює реалізацію майна банкрута та забезпечує задоволення вимог кредиторів [18].

Аналізуючи правовий статус арбітражного керуючого, зазначимо, що відповідно до статті 10 КУЗПБ арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності. Право на здійснення діяльності арбітражного керуючого надається особі, яка отримала відповідне свідоцтво та внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

Арбітражним керуючим може бути громадянин України, який має вищу юридичну або економічну освіту другого (магістерського) рівня, загальний стаж роботи за фахом не менше трьох років або не менше одного року після отримання відповідної вищої освіти на керівних посадах, пройшов навчання та стажування протягом шести місяців у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства, володіє державною мовою та склав кваліфікаційний іспит.

КУЗПБ встановлено норму про обов'язкове оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом на офіційному веб-порталі судової влади України протягом трьох днів з дня прийняття відповідної постанови суду. Не пізніше 30 днів з дня введення процедури погашення боргів боржника керуючий реалізацією майна спільно з боржником проводить інвентаризацію майна боржника та визначає його вартість [18].

Як зазначає С. О. Островський обов'язковим для фізичної особи є авансування витрат арбітражного керуючого у сумі, що натеper становить 27 615 грн. Ця сума постійно збільшуватиметься разом зі збільшенням прожиткового мінімуму. Сама процедура досить витратна та тривала, незважаючи на встановлений у кодексі строк у 120 днів з моменту відкриття провадження на прийняття рішення про затвердження плану реструктуризації або визнання

боржника банкрутом та відкриття процедури погашення боргів. Новий Кодекс надає більше можливостей для заможних фізичних осіб, позичальників або поручителів по кредитах на значні суми, як, наприклад, поручителів по кредитах юридичних осіб, які за рахунок продажу майна значно меншої вартості, ніж сума кредитів, зможуть списати більшу частину боргу [48, с. 119].

Доцільно зауважити, що підготовка документів до заяви про порушення провадження у справі про банкрутство, також, не безкоштовна для боржника, адже для цього необхідно залучати фахівця у галузі права, що потребує фінансових витрат.

О. Лукашук стверджує, що вимога КУЗПБ про авансування боржником на депозитний рахунок суду винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень начебто звучить гарно, але не відповідає реальній дійсності сьогодення. Арбітражні керуючі розуміють, що процедура реструктуризації або продажу майна буде тривати більше ніж три місяці, але відповіді, чи будуть після збігу цього терміну кошти у боржника на здійснення оплати послуг арбітражного керуючого, немає. Слід враховувати, що вартість процедури банкрутства залежить від багатьох факторів. У разі наявності майна (нерухомості тощо), в разі наявності угод, які потрібно спростовувати, складність процедури стає вищою і тягне за собою додаткові витрати. Таким чином, Кодекс не дає гарантій арбітражним керуючим на отримання оплати за їх послуги та відшкодування витрат. Це може призвести до того, що арбітражні керуючі будуть відмовлятися від супроводу справ [49, с. 175].

Досліджуючи процедуру погашення боргів боржника, слід зазначити, що майно боржника, що підлягає реалізації у процедурі погашення боргів боржника, складає ліквідаційну масу, до складу якої включається все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде отримано боржником у власність після визнання його банкрутом і до завершення процедури погашення боргів боржника, крім майна, визначеного частинами шостою і сьомою цієї статті та статтею 132 цього Кодексу.

До складу ліквідаційної маси може бути включено майно, що є часткою боржника у спільній власності. У такому разі відбувається виділення частки боржника із спільного майна за правилами, передбаченими цивільним законодавством [18].

Так, згідно статті 366 ЦК кредитор співвласника майна, що є у спільній частковій власності, у разі недостатності у нього іншого майна, на яке може бути звернене стягнення, може пред'явити позов про виділ частки із спільного майна в натурі для звернення стягнення на неї. Якщо виділ в натурі частки із спільного майна має наслідком зміну його призначення або проти цього заперечують інші співвласники, спір вирішується судом. У разі неможливості виділу в натурі частки із спільного майна або заперечення інших співвласників проти такого виділу кредитор має право вимагати продажу боржником своєї частки у праві спільної часткової власності з направленням суми виторгу на погашення боргу. Аналогічна процедура має місце при виділі майна, що є спільною сумісною власністю [35].

З моменту визнання боржника банкрутом розпорядження усіма правами щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, здійснює керуючий реалізацією від імені боржника. З моменту визнання боржника банкрутом і до винесення судового рішення про закриття процедури банкрутства реєстрація переходу права власності від/до боржника та обтяжень майна боржника, включаючи нерухоме майно і цінні папери, що існують в бездокументарній формі, відбувається виключно на підставі заяви керуючого реалізацією.

До складу ліквідаційної маси не включається житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення. До складу ліквідаційної маси не включаються кошти, що перебувають на рахунках боржника у пенсійних фондах та фондах соціального страхування.

До майна, на яке не може бути звернено стягнення належить:

- Предмети щоденного побутового особистого вжитку для задоволення щоденних фізіологічних та гігієнічних потреб (посуд, постільна білизна, засоби гігієни), речі індивідуального користування (одяг, взуття, всі дитячі речі).

- Лікарські засоби, окуляри та інші вироби медичного призначення, необхідні боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, за медичними показаннями.

- Меблі - по одному ліжку та стільцю на кожну особу, один стіл, одна шафа на сім'ю.

- Один холодильник на сім'ю.

- Один телевізор, персональний комп'ютер на сім'ю, один мобільний телефон - на кожну особу.

- Запас питної води, продукти харчування, необхідні для особистого споживання боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, - з розрахунку на три місяці або гроші, необхідні для придбання запасів питної води та продуктів харчування для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні, - з розрахунку трикратного розміру мінімальної заробітної плати, що діє на день звернення стягнення, на кожну особу.

- Майно, необхідне для відправлення релігійних культів та ритуальних обрядів боржником, членами його сім'ї та особами, які перебувають на його утриманні, професійних занять боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні, якщо воно є єдиним джерелом доходу таких осіб, зняття особистої кустарної і ремісничої праці, книги.

- Паливо, необхідне боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, для приготування щоденної їжі та опалення (протягом опалювального сезону) житлового приміщення.

- Використовувані для цілей, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності, племінна, молочна і робоча худоба (по одній

одиниці), кролики (дві пари), птиця (п'ять штук), корми, необхідні для їхнього утримання до вигону на пасовища.

- Насіння, необхідне для чергового посіву, та незібраний урожай - в осіб, які займаються індивідуальним сільським господарством (крім земельних ділянок, на які накладено стягнення).

- Сільськогосподарський інвентар - в осіб, які займаються індивідуальним сільським господарством.

- Технічні та інші засоби реабілітації, що забезпечують компенсацію або усунення стійких обмежень життєдіяльності людей з інвалідністю та інших категорій осіб, автомобіль, яким відповідно до закону за медичними показаннями забезпечена людина з інвалідністю безоплатно або на пільгових умовах.

- Призи, державні нагороди, почесні та пам'ятні знаки, якими нагороджений боржник [38].

Процедура реалізації майна боржника, встановлена Кодексом, має на меті забезпечення прозорості в рамках продажу майна боржника [50, с. 111]. Процес реалізації майна має одну мету – виконання грошових зобов'язань перед кредиторами [51].

Стаття 132 КУзПБ гарантує право боржника на виключення із складу ліквідаційної маси майна, на яке згідно із законодавством може бути звернено стягнення, але воно є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї, в тому числі, майнові об'єкти вартістю не більше 10 розмірів мінімальної заробітної плати, які є неліквідними чи дохід від реалізації яких істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів. Загальна вартість майна боржника, що виключається із складу ліквідаційної маси відповідно до положень цієї статті, не може перевищувати 30 розмірів мінімальної заробітної плати.

Відповідно до статті 133 КУзПБ для задоволення вимог кредиторів кошти від продажу майна боржника вносяться на окремий банківський рахунок, відкритий керуючим реалізацією. Витрати, пов'язані з провадженням у справі про неплатоспроможність (витрати на оплату судового збору, сплату винагороди

і відшкодування витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним своїх повноважень, оплату послуг спеціалістів для проведення оцінки майнових об'єктів, що підлягають продажу, а також витрати на проведення аукціону), відшкодовуються у повному обсязі до задоволення вимог кредиторів. Вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника, забезпеченими заставою майна фізичної особи, задовольняються за рахунок такого майна.

Кошти, отримані від продажу майна банкрута, що є предметом забезпечення, після покриття витрат, пов'язаних з утриманням, збереженням та продажем цього майна, та сплати додаткової винагороди арбітражного керуючого відповідно до положень статті 30 цього Кодексу використовуються виключно для задоволення вимог кредитора за зобов'язаннями, які таке майно забезпечує.

ПЕРША ЧЕРГА	ДРУГА ЧЕРГА	ТРЕТЯ ЧЕРГА
<ul style="list-style-type: none"> • вимоги щодо сплати аліментів • вимоги щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи • вимоги щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування 	<ul style="list-style-type: none"> • вимоги щодо сплати податків і зборів • розрахунки з іншими кредиторами 	<ul style="list-style-type: none"> • неустойка (штраф, пеня)

Рис. 3.1. Черговість задоволення вимог кредиторів

Вимоги кожної наступної черги задовольняються за рахунок коштів від продажу майна боржника після повного задоволення вимог попередньої черги, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно до суми вимог, що належить кожному кредиторів однієї черги. Не задоволені за

рахунок реалізації предмета застави вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника, забезпеченими заставою майна, задовольняються у другу чергу. Вимоги, не задоволені через недостатність майна боржника, вважаються погашеними, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

Вимоги до боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, а також інші вимоги особистого характеру, які не були задоволені або погашені частково у процедурі задоволення вимог кредиторів, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи в порядку, встановленому цивільним законодавством [18].

Наведемо приклад із судової практики щодо вирішення судом питання про черговість задоволення вимог кредиторів фізичної особи.

Ухвалою Господарського суду Одеської області від 29.01.2020 року було [53] відкрито провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, введено процедуру реструктуризації боргів, введено мораторій на задоволення вимог кредиторів строком на 120 днів до 28.05.2020 року та призначено керуючого реструктуризацією боржника.

Згідно ухвали Господарського суду Одеської області від 25 травня 2020 року у справі № 916/3729/19 [54] з метою виявлення всіх кредиторів 30.01.2020 р. здійснено офіційне оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України в мережі Інтернет від за № 64510.

Протягом терміну, встановленого ч.1 ст.45 КУзПБ після офіційного повідомлення оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України в мережі Інтернет від за № 64510 до Господарського суду Одеської області не надійшло жодних заяв з грошовими вимогами до боржника.

Публічне акціонерне товариство «МТБ БАНК» звернулося із заявою про визнання грошових вимог до боржника, що складаються з суми основного боргу 1 970 977, 73 грн., процентів за користування кредитними коштами 421 190, 73 грн., неустойки 899 842, 85 грн., судового збору 5963, 91 грн. та 4204 грн., що загалом становить 3 302 179, 21 грн. та зобов'язання керуючого реструктуризацією внести їх до реєстру вимог кредиторів.

Розглянувши реєстр вимог кредиторів, враховуючи відсутність заперечень кредиторів на нього, суд встановив, що реєстр містить відомості щодо кредитора, розмір його вимог за грошовими зобов'язаннями, черговість задоволення кожної вимоги, тому включені до реєстру вимоги підлягають затвердженню у вказаних розмірах з вказівкою задоволення кожної черги.

Згідно ч. 4 ст. 122 Кодексу в ухвалі за результатами попереднього засідання суду, зокрема, зазначаються: 1) обов'язок керуючого реструктуризацією провести збори кредиторів, які мають відбутися не пізніше 14 днів з дня постановлення такої ухвали; 2) дата засідання господарського суду, яке має відбутися не пізніше 60 днів з дня постановлення такої ухвали, на якому буде розглянуто погоджений кредиторами план реструктуризації боргів або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів чи про закриття провадження у справі.

Відповідно до ч. 6 ст. 45 Кодексу вимоги кредиторів, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, розглядаються господарським судом у порядку черговості їх отримання у судовому засіданні, яке проводиться після попереднього засідання господарського суду. За результатами розгляду зазначених заяв господарський суд постановляє ухвалу про визнання чи відхилення (повністю або частково) вимог таких кредиторів. Ухвала господарського суду є підставою для внесення відомостей про таких кредиторів до реєстру вимог кредиторів.

Згідно ч. 2 ст. 47 Кодексу неустойка (штраф, пеня) враховується в реєстрі вимог кредиторів окремо від основних зобов'язань у шосту чергу. Ухвала попереднього засідання є підставою для визначення кількості голосів, які

належать кожному конкурсному кредитору під час прийняття рішення на зборах (комітеті) кредиторів. Для визначення кількості голосів для участі у представницьких органах кредиторів зі складу вимог конкурсних кредиторів виключається неустойка (штраф, пеня).

Згідно ч. 1 ст. 48 Кодексу учасниками зборів кредиторів боржника з правом вирішального голосу є конкурсні кредитори, визнані господарським судом у попередньому засіданні та внесені розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів. У зборах кредиторів боржника можуть брати участь із правом дорадчого голосу: кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника; кредитори з вимогами щодо виплати заробітної плати, авторської винагороди, аліментів, а також щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян; конкурсні кредитори, вимоги яких заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання; представник працівників боржника; уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника; представник органу, уповноваженого управляти державним майном; арбітражний керуючий.

Суд ухвалив визначити розмір та перелік усіх визнаних вимог для внесення керуючим реструктуризацією боржника до реєстру вимог кредиторів: вимоги першої черги: Публічне акціонерне товариство «МТБ БАНК» (68003, Одеська обл., м. Чорноморськ, просп. Миру, 28; код ЄДРПОУ 21650966) 4 204 грн.

Вимоги четвертої черги: Публічне акціонерне товариство «МТБ БАНК» (68003, Одеська обл., м. Чорноморськ, просп. Миру, 28; код ЄДРПОУ 21650966) 2 398 132, 37 грн.

Вимоги шостої черги: Публічне акціонерне товариство «МТБ БАНК» (68003, Одеська обл., м. Чорноморськ, просп. Миру, 28; код ЄДРПОУ 21650966) 899 842, 85 грн.

Суд зобов'язав керуючого реструктуризацією провести збори кредиторів не пізніше 14 днів з дня постановлення даної ухвали та надати звіт про процедуру реструктуризацію боргів боржника з підтверджуючими документами; звіт про результати проведення перевірки декларації боржника; опис майна боржника (проведення інвентаризації) із визначенням його вартості.

Відповідно до статті 131 КУЗПБ продаж майна банкрута здійснюється відповідно до умов та в порядку, визначених Кодексом для юридичних осіб. Згідно статті 63 КУЗПБ після проведення інвентаризації та отримання згоди на продаж майна ліквідатор здійснює продаж майна банкрута на аукціоні. Початковою вартістю продажу майна банкрута є його вартість, визначена ліквідатором. Ліквідатор може здійснювати безпосередній продаж або продаж на комісійних умовах через організацію роздрібною торгівлі за розумною ціною товарів, що швидко псуються. Ліквідатор може здійснювати безпосередній продаж або продаж на комісійних умовах через організацію роздрібною торгівлі за розумною ціною також виробничих запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, ринкова вартість яких не перевищує однієї мінімальної заробітної плати.

Продаж майна боржника на аукціоні відбувається в електронній торговій системі. Порядок функціонування електронної торгової системи, організації та проведення електронних аукціонів, визначення розміру, сплати, повернення гарантійних внесків та сплати винагороди операторів електронних майданчиків затверджується Кабінетом Міністрів України [54].

Згідно статті 75 КУЗПБ арбітражний керуючий визначає умови продажу за погодженням з комітетом кредиторів та забезпеченим кредитором (щодо майна, яке є предметом забезпечення).

До обов'язкових умов продажу належать:

- склад майна (лот);
- початкова ціна;
- крок аукціону.

Якщо продажу підлягає майно, яке є предметом забезпечення, до умов продажу належить також умова про витрати, пов'язані з утриманням, збереженням та продажем цього майна, які підлягають відшкодуванню з коштів, отриманих від реалізації такого майна.

За результатами проведення аукціону електронною системою формується протокол проведення аукціону, за допомогою якого здійснюється фіксація

результатів аукціону, що є важливою гарантією прозорості та відкритості продажу майна боржника [18].

Верховний суд України зазначив, що у процедурі ліквідації банк не має права самостійно списувати заборгованість з рахунку боржника, відкритого в цьому банку, оскільки це призводить до порушення порядку черговості задоволення вимог кредиторів. У постанові Верховного суду від 21 березня 2018 року у справі №909/992/15 [55] вказано, що дії Банку щодо самостійного перерахування коштів з рахунку товариства-банкрута в погашення заборгованості за договором є такими, що були здійснені без дотримання порядку черговості задоволення вимог кредиторів, як це передбачено положеннями ст. 45 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Порушення кредитором, який є банківською установою, вимог Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо черговості розподілу коштів між кредиторами боржника є підставою для прийняття господарським судом окремої ухвали.

Належна реалізація майна боржника є заключним етапом процедури банкрутства і від належного її унормування безпосередньо залежить факт задоволення майнових вимог його кредиторів максимально ефективним чином [56, с. 77].

Звернемось до судової практики щодо введення процедури реалізації майна боржника. Так, згідно Постанови господарського суду Львівської області від 14.05.2020 року у справі № 914/2514/19 при проведенні опису майна боржника цінних речей, що можуть бути включені в ліквідаційну масу, не виявлено. Згідно опису майна, проведеного за місцем проживання (реєстрації) особи до нього включено запаси продуктів харчування (овочі), оціночна ринкова вартість яких становить 3550,00 грн. Згідно заяви батьків боржника нерухоме та рухоме майно за адресою реєстрації боржника належить їм на праві приватної власності.

Також з метою встановлення майна боржника керуючим реструктуризацією було направлено ряд запитів у відповідні органи та організації на які надійшли

наступні відповіді: лист Головного управління Держпраці у Львівській області від 13.02.2020 р. №1794 /1/09-09 про те, що за фізичною особою-боржником не зареєстровано великотоннажних та інших технологічних транспортних засобів; лист Головного управління Держгеокадастру у Львівській області №33-13-0.2-1202/2-20 від 18.02.2020 р. про те, що станом на 01.01.2013 р. земельних ділянок у власності та користуванні фізичної особи на території області не зареєстровано; лист Регіонального відділення ФДМУ по Львівській, Закарпатській та Волинській областях №11-13-01162 від 25.02.2020 р. про те, що боржник не виступав стороною в договорах купівлі-продажу об'єктів державної власності; лист ТСЦ № 4647 Регіонального сервісного центру МВС у Львівській області №31/13-4647/н від 12.02.2020 р. про те, що станом 12.02.2020 року за боржником зареєстрованого автотранспорту не рахується, відповідно до Єдиного державного реєстру МВС України, згідно баз даних ДАІ-2000 та НАІС ДДАІ, 27.08.2011 року за боржником був зареєстрований автомобіль CITROEN BERLINGO, 2011 р.в., який 26.12.2017 року знято з обліку; лист Яворівської ДПІ Городоцького управління ГУ ДПС у Львівській області від 12.02.2020 №6940/10/52.12-13 про те, що 12.12.2019 р. на підставі даних державного реєстратора про анулювання присвоєно платнику стан 11 (припинено але не знято з обліку), та довідка про відкриті в банках рахунки, згідно якої у боржника наявний рахунок в Київському ГРУ АТ КБ «Приватбанк» м. Київ, інші рахунки закрито.

Згідно довідки ПАТ КБ «Приватбанк» від 30.01.2020 р. №20.1.0.0.0/7-100130/3070, на ім'я боржника в банку відкриті два депозитних рахунки із нульовим залишком на рахунку, два карткових рахунки із залишком коштів в розмірі 14 005,59 грн. та один рахунок приватного підприємця із нульовим залишком на рахунку.

Керуючим реструктуризацією до матеріалів справи додано витяг з Державного реєстру обтяжень рухомого майна від 11.02.2020 р. №Р24395, із записами про публічне обтяження - арешт всього рухомого майна боржника, обтяжувач: Шевченківський РВДВС м. Київ, та Інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно,

Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна від 11.02.2020 р. №199849787 за параметрами запиту щодо фізичної особи згідно якої в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно наявний запис про обтяження - арешт всього нерухомого майна боржника, обтяжувач: Шевченківський РВДВС м. Київ ГТУЮ у м. Києві, інші відомості відсутні.

У звіті від 28.02.2020 р. № 02-01/2162 про результати перевірки декларації боржника, керуючим реструктуризацією зазначено, що майна, яке не відображене в поданих суду деклараціях, не виявлено. Державна податкова служба України у межах компетенції повідомила про задекларовані боржником доходи за 2016 рік сума одержаного доходу - 290 159,20 грн., сума чистого оподаткованого доходу - 133 791,00 грн.; за 2017 рік сума одержаного доходу - 262 280,00 грн., сума чистого оподаткованого доходу - 56 159,19 грн.; за 2018 рік сума одержаного доходу оподаткованого доходу - 205,17 гривень. Вказані дані відповідають даним внесеним до поданих в суд декларацій. Також до поданих в суд декларацій включені доходи від продажу автомобіля CITROEN BERLINGO, 2011 р.в. в сумі 140 000,00 грн. Відображений в деклараціях дохід не уявляється заниженим. Таким чином, в результаті перевірки декларацій боржника поданих в суд, недостовірних даних не виявлено.

Загальний розмір визнаних судом вимог кредиторів, відповідно до ухвали суду від 07.04.2020 р., складає 278 027 грн. 03 коп. (в т.ч. 4 204 грн. 00 коп. судового збору). Отже, фінансовий стан боржника характеризується ознаками неплатоспроможності, майнових активів боржника не достатньо для задоволення вимог кредитора, плану реструктуризації боргів боржника, схваленого зборами кредиторів, не надано, відтак погашення визнаних судом вимог кредитора можливе не інакше як через введення процедури погашення боргів боржника [47].

Виходячи з аналізу даного судового рішення, доцільно зазначити, що арбітражним керуючим здійснюється комплексна та всеохоплююча перевірка фінансового стану боржника, на основі якої суд робить відповідні висновки та приймає рішення щодо визнання боржника банкрутом.

Отже, процедура погашення боргів боржника – це судова процедура, що застосовується до боржника-фізичної особи у провадженні по справі про неплатоспроможність та полягає у визнанні боржника банкрутом з подальшою реалізацією його майна з метою задоволення вимог кредиторів та збереження фінансової стабільності боржника-фізичної особи, як економічної одиниці держави.

Метою реалізації майна боржника є виконання грошових зобов'язань перед кредиторами. Майно боржника, що підлягає реалізації у процедурі погашення боргів боржника, складає ліквідаційну масу, до складу якої включається все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде отримано боржником у власність після визнання його банкрутом і до завершення процедури погашення боргів боржника. Проблемним аспектом процедури банкрутства є фінансова складова, яка обумовлюється значними фінансовими затратами на правову допомогу з боку фахівця в галузі права для підготовки документів до суду, на послуги арбітражного керуючого для реалізації майна боржника тощо. Так, для особи, яка перебуває у скрутному матеріальному становищі ці витрати є додатковим фінансовим тягарем.

3.2.Наслідки закриття провадження у справі про банкрутство

Згідно статті 123 КУзПБ суд приймає рішення про закриття провадження у справі за клопотанням зборів кредиторів, сторони у справі або з власної ініціативи, якщо:

- боржником у декларації про майновий стан зазначена неповна та/або недостовірна інформація про майно, доходи та витрати боржника та членів його сім'ї, якщо боржник упродовж семи днів після отримання звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки такої декларації не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника та членів його сім'ї;

- майно членів сім'ї боржника було придбано за кошти боржника та/або зареєстровано на іншого члена сім'ї з метою ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами;
- судовим рішенням, що набрало законної сили та не було скасоване, боржник був притягнутий до адміністративної або кримінальної відповідальності за неправомірні дії, пов'язані з неплатоспроможністю;
- боржник не має фінансових можливостей виплачувати заборгованість за кредитом в іноземній валюті, забезпеченим квартирою або житловим будинком, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника, на умовах, передбачених цим Кодексом.

Господарський суд протягом одного року з дня закриття провадження у справі про неплатоспроможність з підстав, визначених цією частиною, не може відкрити провадження у новій справі про неплатоспроможність щодо того самого боржника.

Відповідно до статті 134 КУзПБ за умови завершення процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі судом ухвалюється рішення про звільнення боржника від боргів. При цьому законом передбачено виняток, згідно якого фізична особа не звільняється від подальшого виконання вимог кредиторів та повернення боргів за відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати аліментів та виконання інших вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи.

З метою недопущення зловживання своїми правами щодо визнання фізичної особи банкрутом статтею 135 КУзПБ встановлено норму згідно якої протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом не може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність за її заявою, крім випадку, якщо боржник погасив усі борги в повному обсязі у порядку, передбаченому цим Кодексом.

Крім цього, протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом така особа зобов'язана перед укладенням договорів позики, кредитних договорів,

договорів поруки чи договорів застави письмово повідомляти про факт своєї неплатоспроможності іншій стороні таких договорів.

Фізична особа не може вважатися такою, яка має бездоганну ділову репутацію, протягом трьох років після визнання її банкрутом.

На нашу думку, важливо звернути увагу на той факт, що ч. 7 статті 123 КзПБ передбачено норму про обов'язок суду закрити (припинити) провадження у справі про банкрутство фізичної особи, якщо боржник не має фінансових можливостей виплачувати заборгованість по кредиту в іноземній валюті, забезпечену квартирою чи житловим будинком, який є єдиним місцем проживання сім'ї боржника [18].

Так, проблематика іпотечних кредитів в іноземній валюті обумовлена різними чинниками, головним чином, соціально-економічними та політичними труднощами України, які призвели до девальвації національної валюти та відповідно різкого стрибка курсу твердої іноземної валюти. Внаслідок цього, для більшості боржників за іпотечними кредитами стало неможливим погасити свої грошові зобов'язання перед кредиторами. У зв'язку з цим, в Україні було прийнято Закон «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» [57], який відповідно встановлював заборону стягувати заставлене рухоме та нерухоме майно боржників за споживчими кредитами. На момент запровадження мораторій розглядався як тимчасовий захід до законодавчого врегулювання питань погашення валютних кредитів. Однак цей процес затягнувся і це призвело до того, що боржники перестали платити за іпотечними кредитами [58, с. 17].

Верховний Суд України у постанові від 21.01.2015 у справі № 6–210цс14 [59] надав оцінку цій судовій практиці та дійшов обґрунтованого висновку, що коли громадянином кредитний договір укладено саме як фізичною особою для задоволення власних потреб (споживчий кредит), а не як фізичною особою – підприємцем для здійснення підприємницької діяльності, то майно, яке забезпечує кредитний договір (квартира, тощо), до ліквідаційної маси банкрута фізичної особи – підприємця не входить. Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду від 16.04.2019 у справі № 916/458/14 та в постанові

КГС ВС від 04.06.2019 у справі № 922/4404/15 [60]. На цьому перший етап спроб банкрутства фізичних осіб (споживчого банкрутства) в Україні закінчився [49].

На сьогодні, з прийняттям КУЗПБ діє норма ч. 2 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ, згідно якої через один рік з дня введення в дію Кодексу втрачає чинність Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті». Так, дійсно, позитивним та прогресивним кроком нового Кодексу є спроба врегулювати іпотечні кредити. Тепер у боржників, які брали іпотечні кредити, з'явився механізм реструктуризації заборгованості за кредитом в іноземній валюті, який забезпечений іпотекою квартири або житлового будинку, процедура якої детально прописана в частині 5 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ. Після скасування мораторію для фізичних осіб запроваджується п'ятирічний особливий режим реструктуризації заборгованості за іпотечними кредитами в іноземній валюті. Тобто, варто наголосити, що боржників за іпотечними кредитами в іноземній валюті неможливо визнати банкрутами, але при цьому законом надана можливість реструктуризувати борг. У рамках реструктуризації здійснюється оцінювання ринкової вартості житла, а сам борг зменшується на суму, пропорційно частині погашеного тіла кредиту. При цьому, важливо наголосити, що запропонований підхід законодавця суперечить статті 24 Конституції України [61], яка гарантує рівність прав громадян і неможливість встановлення привілеїв чи обмежень за ознаками, в тому числі майновим станом. Тому, ймовірно, що вказана норма закону повинна бути визнана неконституційною та відповідно скасована, адже описаний механізм реструктуризації боргу суперечить конституційним засадам суспільства.

Аналізуючи переліки ліквідаційної маси в рамках виконавчого провадження та процедури банкрутства, можливо знайти переваги в процедурі банкрутства, як наприклад, що на єдине житло боржника яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних

метрів) та не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення.

Існує приклад судової практики, коли арешт з майна знімається, оскільки заборонено звернення стягнення за виконавчими документами на майно, що необхідне для професійних занять боржника, членів його сім'ї, якщо воно є єдиним джерелом їх доходу (справа № 369/10434/18 від 10.05.19 [62]). Рішення обґрунтовано, зокрема тим, що позивач зареєстрований як фізична особа-підприємець, і основним видом його діяльності є надання послуг таксі, що є єдиним джерелом доходу позивача. Оскільки автомобіль використовується ним у якості джерела доходу, встановлення такого обмеження позбавить боржника основного законного джерела засобів для існування, що в подальшому вплине на сплату заборгованості.

Аналізуючи судову практику на предмет прийняття рішень про припинення процедури банкрутства, слід звернути увагу на ухвалу Господарського суду Чернівецької області від 12 березня 2020 року у справі № 926/2914-б/19 [63]. Так, даним рішенням закрити провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, визнано такими, що погашені вимоги конкурсних кредиторів до боржника, які не було заявлені в установленій КУзПБ строк. Обґрунтовуючи своє рішення суд зазначив, що системний аналіз наведених норм КУзПБ свідчить про те, що у справі про неплатоспроможність фізичної особи конкурсними кредиторами є ті особи, які подали до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника і вимоги яких визнані судом. При цьому, такі заяви повинні відповідати вимогам частини 3 статті 45 КУзПБ, бути оплачені судовим збором за встановленою ставкою та розглянуті господарським судом з винесенням судового рішення (у вигляді ухвали попереднього засідання) щодо розміру вимог, які визнаються та/чи відхиляються судом.

Як свідчать матеріали справи, після офіційного оприлюднення 17.01.2020 року оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника до дня проведення попереднього засідання 12.03.2020 жодних заяв від кредиторів з грошовими вимогами до боржника до господарського суду не

надходили. Не надходили такі заяви також до керуючого реструктуризацією. Встановивши у підготовчому засіданні 16.01.2020, що боржник визнає заборгованість за кредитом перед ТОВ «ФК «Довіра та Гарантія», розмір якої становить не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати, та що з 2008 року боржник припинив погашення кредиту, суд дійшов висновку про наявність передбачених пунктами 1, 2 частини 2 статті 115 КУЗПБ підстав для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність останнього. Однак, висновків про дійсний розмір заборгованості боржника перед ТОВ «ФК «Довіра та Гарантія», яку належить визнати в справі про неплатоспроможність, включити до реєстру вимог кредиторів та задовольняти в установленому КУЗПБ порядку, суд не робив, безпосередньо вимоги кредитора ТОВ "ФК «Довіра та Гарантія» не були предметом розгляду в судовому засіданні 16.01.2020, їх розмір суд не встановлював і не визнавав. У цьому контексті зазначені в ухвалі від 16.01.2020 міркування суду щодо розміру заборгованості ОСОБА_1 перед ТОВ "ФК "Довіра та Гарантія" не мають сили преюдиції та не надають підстав для визнання грошових вимог зазначеної особи як кредитора у справі про неплатоспроможність в розумінні ст.ст. 1, 45, 122 КУЗПБ без його звернення з відповідною заявою з вимогами до боржника.

З матеріалів справи вбачається також наявність виконавчого провадження про стягнення з боржника штрафу в сумі 8500,00 грн. за порушення митних правил, стягувач Чернівецька митниця ДФС. Однак, заяви з грошовими вимогами до боржника від Чернівецької митниці ДФС у справі про неплатоспроможність до господарського суду також не надходило. Відтак, суд констатує, що після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника станом на дату проведення попереднього засідання до боржника не висунуто вимог.

Зазначені обставини унеможливають подальше провадження у справі про неплатоспроможність боржника, оскільки КУЗПБ не передбачає можливості здійснювати процедури банкрутства стосовно особи, до якої не висунуто вимог кредиторів. Враховуючи наведене, суд відхиляє доводи керуючого

реструктуризацією Мудрика І.В., що вимоги ТОВ "ФК "Довіра та Гарантія" визнані боржником, тому існують підстави для визнання цих вимог судом та здійснення подальшого провадження у справі про неплатоспроможність боржника, а припинення провадження у справі буде порушенням прав кредитора. З цього приводу суд ще раз зазначає, що ТОВ "ФК "Довіра та Гарантія" не звернулося до господарського суду в установленому порядку за захистом свого права як кредитора у справі про неплатоспроможність боржника, тому захист такого права в судовому порядку в даній справі відбутися не може. Сам же боржник ОСОБА_1 у вирішенні питання про наявність підстав для подальшого провадження у справі поклався на розсуд суду.

Книгою четвертою КУЗПБ не врегульовано ситуацію, коли після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність кредиторами не висунуто вимог до боржника. Натомість, пунктом 6 частини 1 статті 90 КУЗПБ передбачено, що господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство юридичної особи, якщо до боржника після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про його банкрутство не висунуто вимог. У такій же ситуації стосовно фізичної особи, на переконання суду, подальше провадження у справі про неплатоспроможність, також є неможливим, тому його належить закрити.

Так, у пункті 35 Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 28.03.2013 № 01-06/606/2013 «Про Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212- VI) [64] зазначено, що передбачені Законом підстави припинення провадження у справі про банкрутство можуть бути поділені на дві групи. До першої з них належать ті, що зумовлені наявністю обставин, які перешкоджають подальшому провадженню у справі (пункти 1-3, 8-11 частини першої статті 83 Закону), а до другої - підстави, пов'язані із застосуванням до боржника процедур банкрутства (пункти 4-7 частини першої цієї ж статті).

Відповідно до пункту 8 частини 1 статті 83 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» суд припиняє провадження у справі про банкрутство, якщо до боржника після офіційного оприлюднення оголошення про порушення провадження у справі про банкрутство не висунуто вимог.

Тобто, дана підстава аналогічна передбаченій пунктом 6 частини 1 статті 90 КУзПБ і застосовується тоді, коли існують обставини, які перешкоджають подальшому провадженню у справі - відсутність висунутих до боржника вимог. Визначаючи підставу для закриття провадження у справі про неплатоспроможність, суд виходить з того, що КУзПБ не встановлено вичерпних підстав для закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), а пунктом 6 частини 1 статті 90 КУзПБ передбачено підставу для закриття провадження у справі про банкрутство саме юридичної особи. Відповідні норми КУзПБ про закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) є процесуальними і повинні застосовуватися, зокрема, у відповідності до частини 3 статті 3 ГПК України [65], якою передбачено, що судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

Відтак, оскільки відсутність висунутих до боржника після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність вимог кредиторів унеможливорює подальше провадження у справі, а КУзПБ не встановлює відповідної підстави для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи в такому випадку, проте не визначає й вичерпного переліку підстав для закриття провадження, суд доходить висновку, що провадження у справі про неплатоспроможність належить закрити згідно з пунктом 1 частини 1 статті 231 Господарського процесуального кодексу України – спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства [65].

Частиною 4 статті 90 КУзПБ передбачено що у випадках, передбачених пунктами 4-6 частини першої цієї статті, господарський суд в ухвалі про закриття провадження у справі зазначає, що вимоги конкурсних кредиторів, які не були заявлені в установленій цим Кодексом строк або були відхилені господарським судом, вважаються погашеними, а виконавчі документи за відповідними вимогами визнаються такими, що не підлягають виконанню. Конституцією України, яка є найвищим законодавчим актом прямої дії, проголошено принципи верховенства права та рівності всіх перед законом (статті 8, 21, 24) [18].

Суд дійшов висновку, що у випадку закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи у зв'язку з тим, що до боржника не висунуто вимог, за аналогією з нормою частини 4 статті 90 КУзПБ вимоги конкурсних кредиторів боржника-фізичної особи, які не були заявлені в установленій цим Кодексом строк або були відхилені господарським судом, мають бути визнані погашеними, а виконавчі документи за відповідними вимогами такими, що не підлягають виконанню.

Підсумовуючи, суд за результатами розгляду справи у попередньому засіданні констатує про відсутність заяв конкурсних кредиторів з вимогами до боржника та закриває в зв'язку з цим провадження у справі про неплатоспроможність боржника.

Виходячи з аналізу даного судового рішення, слід зазначити, що на практиці виявляються реальні прогалини правового регулювання банкруства новим КУзПБ, адже останнім не встановлено вичерпних підстав для закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), а пунктом 6 частини 1 статті 90 КУзПБ передбачено підставу для закриття провадження у справі про банкрутство саме юридичної особи. Відповідні норми КУзПБ про закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) є процесуальними і повинні застосовуватися, зокрема, у відповідності до частини 3 статті 3 ГПК України. КУзПБ не встановлює відсутність висунутих до боржника після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття

провадження у справі про неплатоспроможність вимог кредиторів як підставу для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, проте не визначає й вичерпного переліку підстав для закриття провадження. В результаті норма, яку доцільно застосувати суду у подібній ситуації відсутня. Виходячи із цього, на нашу думку, доцільно переглянути законодавство про банкрутство в частині визначення підстав для закриття провадження у справі про банкрутство з метою усунення юридичних прогалин.

Крім цього, варто звернути увагу на ще один аспект законодавства у сфері банкрутства. Так, КУзПБ введений в дію 21 жовтня 2019 року. Прикінцевими та перехідними положеннями Кодексу передбачено, що з дня введення в дію Кодексу втрачає чинність Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», прийнятий у 1992 році з усіма подальшими змінами і доповненнями. За весь час своєї дії Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» зазнав декілька істотних змін, зміст яких знаходив своє відтворення під час правозастосування у порушених на той час справах про банкрутство, що перебували у провадженні господарських судів. Такі зміни не лише запроваджують нові правила та розширюють сферу дії Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», але й припиняють певні правові відносини. Утрата чинності Законом має істотне значення у контексті переходу господарських судів до застосування Кодексу, оскільки судові процедури отримали додаткове регулювання, що змінює правову модель їх застосування. При цьому законодавець обрав радикальну форму правового механізму переналаштування регулювання порушених справ відповідно до норм Кодексу [66].

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 27.02.2020 року у справі № 24/5005/10848/2012 [67] закрито провадження про визнання фізичної особи-підприємця банкрутом. Своє рішення суд мотивував тим, що у зв'язку з введенням в дію КУзПБ згідно п.4 Прикінцевих та перехідних положень з дня введення в дію цього Кодексу подальший розгляд

справ про банкрутство здійснюється відповідно до положень цього Кодексу незалежно від дати відкриття провадження у справі про банкрутство, крім справ про банкрутство, які на день введення в дію цього Кодексу перебувають на стадії санації, провадження в яких продовжується відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Перехід до наступної судової процедури та подальше провадження у таких справах здійснюється відповідно до цього Кодексу. Тобто, з урахуванням вищенаведеного господарським судом при розгляді даної справи застосовується положення КУзПБ. Згідно ч.1 ст. 115 КУзПБ провадження у справі про неплатоспроможність боржника-фізичної особи або фізичної особи-підприємця може бути відкрито лише за заявою боржника. Аналіз судом вказаної правової норми дає підстави дійти висновку про можливість здійснення провадження у справі про неплатоспроможність боржника- фізичної особи, фізичної особи - підприємця лише за наявності згоди боржника.

Зважаючи на те, що боржник не надав згоди на здійснення провадження у справі його неплатоспроможність, провадження у справі підлягає закриттю, згідно з п.7 ч.1 ст. 90 КУзПБ. Кредитори банкрута можуть захистити свої майнові права в межах позовного провадження та виконавчого провадження.

Отже, виходячи з аналізу даного судового рішення, слід констатувати факт того, що в силу введення в дію КУзПБ фактично попередній Закон, що регулював правовідносини у сфері банкрутства втратив чинність, а його норми більше не поширюється на відносини банкрутства фізичної особи-підприємця, не дивлячись на те, що виникли ці правовідносини до моменту введення в дію КУзПБ. В даному випадку, на нашу думку, спостерігається суперечність конституційному принципу зворотної дії закону в часі, згідно якого закон не має зворотної дії в часі, окрім випадків, коли він скасовує чи пом'якшує відповідальність. Тобто, правове регулювання правовідносин, що виникли до набрання КУзПБ чинності має здійснюватися Законом, що діяв на момент виникнення цих правовідносин. Отже, наведене судове рішення, на нашу думку, не є обґрунтованим з точки зору законності.

Таким чином, підсумовуючи зазначимо, що процедура визнання боржника фізичної-особи банкрутом характеризується як позитивними аспектами, так і рядом недоліків. До переваг процедури банкрутства необхідно віднести:

- Всі вимоги кредиторів розглядаються тільки в суді, по одній справі про визнання фізичної особи банкрутом; Борги не задоволені через недостатність майна вважаються погашеними;
- З моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника припиняється нарахування штрафних санкцій та відсотків за зобов'язаннями. Так само не застосовується індекс інфляції за весь час прострочення виконання зобов'язань, під час дії мораторію;
- Арешт майна та інші обмеження, щодо боржника накладаються виключно судом в рамках справи про банкрутство;
- Податковий борг, що виник протягом трьох років до дня винесення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника, визнається безнадійним та списується в процедурі реструктуризації боргів боржника;
- Всі борги, крім боргів по аліментах і нанесення шкоди здоров'ю або життю, будуть вважатися погашеними після процедури банкрутства;
- Припиниться нарахування неустойки, процентів та інших економічних санкцій;
- Скасовується арешт, накладений на майно боржника. Накладення нових арештів та інших обмежень щодо розпорядження майном поза справи про банкрутство банкрута не допускається.
- По результату визнання боржника банкрутом можливе часткове або повне звільнення від заборгованості.

До недоліків процедури банкрутства належать:

- після визнання фізичної особи банкрутом, виникає обов'язок, перед укладенням договорів, повідомляти боку в письмовому вигляді про факт своєї неплатоспроможності;
- відсутність бездоганної ділової репутації на наступні три роки;

- заборона повторного визнання банкрутом протягом наступних 5 років.
- може бути встановлена заборона виїзду за кордон
- на період процедури банкрутства, у боржника відсутня можливість вільного розпорядження своїм майном;
- розкриття інформації про членів сім'ї, їх фінансовий стан [68].

Варто відзначити, що інститут визнання фізичної особи банкрутом є порівняно новим для вітчизняного законодавства та практики його застосування, тому зробити певні висновки на предмет доцільно, ефективності та обґрунтованості його введення можна буде з часом, коли судова практика збагатиться відповідними напрацюваннями, узагальненнями та роз'ясненнями. На сьогоднішній день, судовою практикою вже встановлені певні недоліки, прогалини діючого законодавства, які потребують усунення та комплексного опрацювання з боку законодавця з метою забезпечення належного механізму правового регулювання.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено комплексний компаративний аналіз відновлення платоспроможності фізичної особи, охарактеризовано історичні аспекти відновлення платоспроможності фізичної особи, а також, зарубіжний досвід визнання фізичної особи банкрутом. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них наведено нижче:

У кваліфікаційній роботі проведено комплексний компаративний аналіз відновлення платоспроможності фізичної особи, охарактеризовано історичні аспекти відновлення платоспроможності фізичної особи, а також, зарубіжний досвід визнання фізичної особи банкрутом. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них наведено нижче:

1. Проаналізовано історико-правові засади становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи. Становлення законодавства про відновлення платоспроможності фізичної особи пройшло довгий шлях і взяло свій початок ще в Стародавньому Римі. На території України законодавчі положення про банкрутство знайшли своє відображення в «Руській правді». За радянської доби нормативно-правове регулювання банкрутства майже не здійснювалося. При цьому, з переходом від адміністративно-командної системи до ринкової економіки та в результаті здобуття Україною незалежності правове регулювання банкрутства зазнало динамічного розвитку. Провідне значення мав Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його

банкрутом», який заклав фундаментальні основи для правового регулювання банкрутства, але в результаті розвитку суспільних відносин у зазначеній сфері та з врахуванням зарубіжного досвіду стало зрозуміло, що даний нормативний акт не відповідає реаліям сьогодення та деякі його положення потребують суттєвого доопрацювання та удосконалення. Внаслідок цього прийнято Кодекс з процедур банкрутства – новітній, доопрацьований, адаптований до європейського та світового законодавства нормативний документ, який передбачив ряд новел, що мають запрацювати з метою удосконалення механізму правового регулювання банкрутства, в тому числі, відновлення платоспроможності фізичної особи в Україні.

2. Досліджено правові засади відновлення платоспроможності фізичних осіб в зарубіжних країнах та здійснено порівняльно-правовий аналіз з Україною. Виділено дві світові моделі відновлення платоспроможності фізичних осіб: американська (орієнтована на інтереси боржника) та європейська (враховує в першу чергу інтереси кредитора). Зазначено, що світова практика виходить із визначення споживчого банкрутства як засобу звільнення від боргів шляхом надання для рохрахунку з кредиторами свого майна. В іноземному законодавстві передбачені механізми подібних процедур, зокрема, главою 13 Кодексу про банкрутство США 1978 року, Законом «Про банкрутство» Німеччини 1994 року, Законом «Про банкрутство» та Актом про звільнення від боргів Швеції тощо. Відповідні нормативні акти наявні в Італії, Англії, Північній Ірландії та інших країнах.

3. Аргументовано доцільність законодавчого регулювання колекторської діяльності. У процесі провадження своєї діяльності колектори застосовують протиправні методи впливу на боржників та їх близьких осіб, що в цілому загрожує безпеці, особистій недоторканності, порушує право власності, сприяє руйнування моральних засад суспільства. У зарубіжних країнах колекторська діяльність регулюється законом та здійснюється в певних рамках, що

унеможливиює поширення практики вчинення протиправних діянь, подібної в Україні. Запропоновано прийняти Закон, який врегулює правові засади діяльності колекторів, у якому визначити перелік заборонених для колекторів дій, порядок стягнення заборгованості з боржників у позасудовому порядку.

4. Конкретизовано поняття відновлення платоспроможності фізичної особи та уточнено підстави відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. Поняття відновлення платоспроможності фізичної особи доцільно визначити як комплекс заходів та правових процедур, що включають в себе реструктуризацію, а також, погашення боргів боржника, здійснюються у випадку неможливості боржника-фізичної особи розрахуватися зі своїми фінансовими зобов'язаннями з метою задоволення вимог кредиторів, покращення фінансового становища, досягнення фінансової стабілізації. Підставами для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність є: розмір прострочених зобов'язань боржника перед кредитором (кредиторами) становить не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати; боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців; ухвалено постанову у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення; існують інші обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності).

Аргументовано доцільність законодавчого визначення вичерпного переліку підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство фізичної особи. Посилання на інші обставини робить перелік умов для відкриття провадження неконкретним та дає можливість суду приймати рішення за суб'єктивними критеріями.

5. Аргументовано доцільність уточнення терміну «загроза неплатоспроможності» у частині які саме обставини повинні підтвердити неспроможність боржника виконати фінансові зобов'язання, які строки

розуміються під виразом «найближчим часом». Запропоновано термін «загроза неплатоспроможності» визначити як сукупність задокументованих правових підстав, що вказують на неможливість боржника виконати власні фінансові зобов'язання чи здійснювати регулярні фінансові платежі протягом наступних двох місяців.

6. З метою зменшення фінансового тягаря на неплатоспроможну фізичну особу запропоновано надати право кредитору ініціювати судову процедуру неплатоспроможності такої особи.

7. Розроблено пропозиції щодо удосконалення процедури реструктуризації боргів боржника. Реструктуризація, як судова процедура, з огляду на матеріали судової практики, є неефективним та непоширеним способом відновлення платоспроможності. Аналіз судової практики вказує на відсутність плану реструктуризації у боржників або його незатвердження кредиторами. Потребує удосконалення механізм складання плану реструктуризації.

8. Конкретизовано зміст процедури введення процедури погашення боргів боржника. Процедура погашення боргів боржника – це судова процедура, що застосовується до боржника-фізичної особи у провадженні по справі про неплатоспроможність та полягає у визнанні боржника банкрутом з подальшою реалізацією його майна з метою задоволення вимог кредиторів та збереження фінансової стабільності боржника-фізичної особи, як економічної одиниці держави.

Метою реалізації майна боржника є виконання грошових зобов'язань перед кредиторами. Майно боржника, що підлягає реалізації у процедурі погашення боргів боржника, складає ліквідаційну масу, до складу якої включається все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде отримано боржником у власність після визнання його банкрутом і до завершення процедури погашення боргів боржника. Проблемним аспектом процедури банкрутства є фінансова складова, яка обумовлюється значними фінансовими витратами на правову допомогу з боку фахівця в галузі права для підготовки документів до суду, на послуги арбітражного керуючого для

реалізації майна боржника тощо. Так, для особи, яка перебуває у скрутному матеріальному становищі ці витрати є додатковим фінансовим тягарем.

9. Визначено наслідки закриття провадження у справі про банкрутство. Згідно зі статтею 123 КУзПБ суд приймає рішення про закриття провадження у справі за клопотанням зборів кредиторів, сторони у справі або з власної ініціативи, якщо:

- боржником у декларації про майновий стан зазначена неповна та/або недостовірна інформація про майно, доходи та витрати боржника та членів його сім'ї, якщо боржник упродовж семи днів після отримання звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки такої декларації не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника та членів його сім'ї;
- майно членів сім'ї боржника було придбано за кошти боржника та/або зареєстровано на іншого члена сім'ї з метою ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами;
- судовим рішенням, що набрало законної сили та не було скасоване, боржник був притягнутий до адміністративної або кримінальної відповідальності за неправомірні дії, пов'язані з неплатоспроможністю;
- боржник не має фінансових можливостей виплачувати заборгованість за кредитом в іноземній валюті, забезпеченим квартирою або житловим будинком, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника, на умовах, передбачених цим Кодексом.

10. На підставі проведеного дослідження визначено негативні та позитивні аспекти реалізації процедури визнання боржника фізичної-особи банкрутом.

Позитивними аспектами є:

- всі вимоги кредиторів розглядаються тільки в суді, по одній справі про визнання фізичної особи банкрутом; борги не задоволені через недостатність майна вважаються погашеними;
- з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника припиняється нарахування штрафних санкцій та відсотків за

зобов'язаннями. Так само не застосовується індекс інфляції за весь час прострочення виконання зобов'язань, під час дії мораторію;

- арешт майна та інші обмеження, щодо боржника накладаються виключно судом в рамках справи про банкрутство;
- податковий борг, що виник протягом трьох років до дня винесення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника, визнається безнадійним та списується в процедурі реструктуризації боргів боржника;
- всі борги, крім боргів по аліментах і нанесення шкоди здоров'ю або життю, будуть вважатися погашеними після процедури банкрутства;
- припиниться нарахування неустойки, процентів та інших економічних санкцій;
- скасовується арешт, накладений на майно боржника. Накладення нових арештів та інших обмежень щодо розпорядження майном поза справи про банкрутство банкрута не допускається.
- за результатами визнання боржника банкрутом можливе часткове або повне звільнення від заборгованості.

До негативних аспектів належать:

- відсутність бездоганної ділової репутації на наступні три роки;
- заборона повторного визнання банкрутом протягом наступних 5 років;
- може бути встановлена заборона виїзду за кордон;
- на період процедури банкрутства, у боржника відсутня можливість вільного розпорядження своїм майном;
- розкриття інформації про членів сім'ї, їх фінансовий стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шершеневич Г.Ф. Курсъ торгового права: В 4 т. – 4-е изд. М.: Изданіе Бр. Башмаковыхъ, 1912. Т. 4. Торговый процессъ. Конкурсный процессъ. 596 с.

2. Бірюков О.М. Банкрутство: від римського *manus injectio* до транскордонних банкрутств. Актуальні проблеми держави і права. 2008. С. 21-25.
3. Тітов М. І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти. Х.: Фірма «Консум», 1997. 192 с.
4. Баренбойм П. Правовые основы банкротства: Учеб. пособие. М.: Белые альвы, 1995. 200 с.
5. Хрестоматия памятников феодального государства и права. М., 1961. 950 с.
6. Терлюк І.Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття [навчальний посібник]. Львів, 2003. 156 с.
7. Поляков Р. Банкрутство фізичних осіб – «новий» інститут віком понад 2 тисячі років. Закон і бізнес: веб-сайт. URL: https://zib.com.ua/ua/140297-bankrutstvo_fizichnih_osib__noviy_institut_vikom_ponad_2_tis.html (дата звернення 01 серпня 2020 року)
8. Бірюков О.М. Інститут неспроможності: порівняльно-правовий аналіз: Монографія. – К.: Видав. центр “Київський університет”, 2000. 163 с.
9. Борейко О.М. Неспроможність та банкрутство у цивільному праві України (основні положення та правова природа) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса, 2012. 21 с.
10. Гражданское и торговое право капиталистических стран: Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Междунар. отношения, 1993. 560 с.
11. Ларіонова К.Л. Удосконалення інституту банкрутства як основа для оздоровлення економіки України. Вісник Хмельницького національного університету. 2012. № 3. С. 23–28
12. Про банкрутство: Закон України від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. С. 44

13. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 31, ст.440

14. Рибка І. Є. Становлення та розвиток законодавства про визнання фізичної особи неплатоспроможною в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Випуск 36. Том 1. 2016. С. 128-133.

15. Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 22.12.2011 № 4212-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 32-33, ст.413)

16. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України; Стратегія від 12.01.2015 № 5/2015. Верховна рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 01 серпня 2020 року)

17. Григоренко Ю. ТОП-5 новел, які передбачає новий Кодекс з процедур банкрутства для фізичних осіб. Національна асоціація адвокатів України: веб-сайт. URL: <https://unba.org.ua/publications/4800-top-5-novel-yaki-perebchae-novij-kodeks-z-procedur-bankrutstva-dlya-fizichnih-osib.html> (дата звернення 01 серпня 2020 року)

18. Кодекс України з процедур банкрутства: Кодекс України; Закон, Кодекс від 18.10.2018 № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст.74

19. Кононенко Д. Банкрутство фізичної особи: США vs Україна. Юридична газета online: веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/bankrutstvo-fizichnoyi-osobi-ssha-vs-ukrayina.html> (дата звернення 01 серпня 2020 року)

20. Світова практика банкрутства фізичних осіб. URL: <https://nabu.ua/ru/svitova-praktika-bankrutstva-fizichnih-osib.html> (дата звернення 01 серпня 2020 року)

21. Краткое содержание главы 11 Кодекса США о банкротстве, включая дела с участием «малого бизнеса» и физических лиц. URL: https://www.m-logos.ru/img/tezis_Miftahutdinov_161115.pdf (дата звернення 01 серпня 2020 року)
22. Гуменна І. В. Перспективи впровадження інституту споживчого банкрутства в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2013. № 6-3. С. 14-17.
23. Файзрахманова Л. М. Про вдосконалення законодавства про неспроможність (банкрутство) громадянина. Актуальні проблеми економіки та права. 2013. № 2. С. 212.
24. Huls N. American Influences on European Consumer Bankruptcy Law <http://link.springer.com/article/10.1007%2FBF01352132> . URL: (дата звернення 01 серпня 2020 року)
25. Конкурсное производство. Учебнопрактический курс. под ред. В.В. Яркова. СПб.: ИД С.-Петербур. гос. унта, 2006. С. 477.
26. Гвоздїй В. Банкрутство фізичних осіб. Панацея чи біда для пересічного громадянина? URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2010/5/14/24412.htm> (дата звернення 05 серпня 2020 року)
27. J. Niemi-Kiesiläinen. Consumer Bankruptcy In Comparison: Do We Cure A MarNet Failure Or A Social Problem?. URL: http://www.schuldenberatung.at/downloads/infodatenbanN/information-englisch/banNruptycy_comparison_sf.pdf (дата звернення 08 серпня 2020 року)
28. Директива 98/26/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про незворотність розрахунків у платіжних системах та системах розрахунків по цінних паперах: Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ від 19.05.1998 № 98/26/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_455#Text (дата звернення 09 серпня 2020 року)
29. Євроінтеграція у Раді: від банкрутства до ліків. Європейська правда: веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/05/16/7049258/> (дата звернення 15 серпня 2020 року)

30. Горобець О. Колектори. заборонені заходи щодо бізнесу. juscutum legal alarm.: веб-сайт. URL: <https://juscutum.com/ru-aleksandr-gorobec-kollektory-zapre/> (дата звернення 19 серпня 2020 року)
31. Doing business. Оценка Бизнес Регулирования. Всемирный банк: веб-сайт. URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings#> (дата звернення 19 серпня 2020 року)
32. Бордюг В. М. Порівняльний аналіз законодавства України та економічно розвинених країн з питань банкрутства. Молодий вчений. 2018. № 10(1). С. 300-303. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10\(1\)__73](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10(1)__73). (дата звернення 19 серпня 2020 року)
33. Вольвач Б. В. Правове регулювання неплатоспроможності та банкрутства (ретроспективний і порівняльно-правовий аспекти). Теорія і практика правознавства. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_1_14 (дата звернення 19 серпня 2020 року)
34. Скутельник П.Ф. Фінансово-правові аспекти банкрутства як багатоаспектного юридичного процесу. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2012. № 1. С. 88–94
35. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
36. Процедура банкрутства фізичної особи: чого чекати? Протокол: юридичний інтернет-ресурс. URL: https://protocol.ua/ua/protsedura_bankrutstva_fizichnoi_osobi_chogo_chekati/ (дата звернення 19 серпня 2020 року)
37. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 14.11.2019 № 294-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 5, ст.31
38. Про виконавче провадження: Закон України; Перелік від 02.06.2016 № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст.542

39. Банкрутство фізичної особи по-новому, портрет банкрута, особливості проведення. Закон і бізнес: веб-сайт. URL: https://zib.com.ua/ua/139548-bankrutstvo_fizichnoi_osobi_povomu_portret_bankruta_osobl.html (дата звернення 26 серпня 2020 року)

40. Постанова господарського суду міста Києва від 01.07.2020. Справа № 910/787/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90175853> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

41. Постанова господарського суду Запорізької області від 26.03.2020 року у справі №908/3329/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88502358> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

42. Караваєв І. Банкрутство фізичної особи — новий тренд, що набирає обертів. Юридича газета «Online». №7 (713). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/bankrutstvo-fizichnoyi-osobi--noviy-trend-shcho-nabirae-obertiv.html> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

43. Артемович І., Іващенко А. Реструктуризація боргу фізичної особи: нові можливості, нові обов'язки. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/restrukturizaciya-borgu-fizichnoyi-osobi-novi-mozhливosti-novi-obovyazki.html> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

44. Постанова Господарського суду міста Києва від 01.07.2020 року у справі № 910/787/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90175853> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

45. Постанова господарського суду Харківської області від 15 липня 2020 року. Справа № 922/386/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90489425> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

46. Постанова господарського суду Одеської області від 16 липня 2020 року. Справа № 916/3885/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90565546> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

47. Постанова господарського суду Львівської області від 14.05.2020 року. Справа № 914/2514/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89320659> (дата звернення 26 серпня 2020 року)

48. Островський С. О. Основні зміни процедури банкрутства відповідно до Кодексу з процедур банкрутства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 2. 2019. С. 118-121.

49. Лукашук М. Правове регулювання банкрутства фізичних осіб на підставі Кодексу України з процедур банкрутства. Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей. За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. С. 174-180.

50. Іванов В. Прогалини у процедурі продажу майна в провадженні у справі про банкрутство. Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей. За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. С. 110-115.

51. Реалізація майна банкрута через електронні мережі УкрІнформ. 28.05.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2702122-realizaciamajna-bankrutiv-cerez-elektronni-torgi.html> (дата звернення 30 серпня 2020 року)

52. Ухвала Господарського суду Одеської області від 29.01.2020 року у справі № 916/3729/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87362660> (дата звернення 30 серпня 2020 року)

53. Ухвала попереднього засідання Господарського суду Одеської області від 25 травня 2020 року у справі № 916/3729/19. Єдиний державний

реєстр судових рішень. веб-сайт. URL:
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89484371> (дата звернення 30 серпня 2020 року)

54. Питання функціонування електронної торгової системи з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність): Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 02.10.2019 № 865. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2019-%D0%BF#n12> (дата звернення 30 серпня 2020 року)

55. Постанова Верховного суду України від 21 березня 2018 року у справі №909/992/15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73003083> (дата звернення 30 серпня 2020 року)

56. Титова О. В. Щодо продажу майна в провадженні у справі про банкрутство. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 9. С. 76-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_9_13 (дата звернення 30 серпня 2020 року)

57. Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті: Закон України від 03.06.2014 № 1304-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 28, ст.940

58. Корнілова Правове регулювання іпотечних правовідносин в контексті банкрутства фізичних осіб. Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. 2019. N 8. С. 16-20

59. Постанова Верховного Суду України від 21.01.2015 у справі № 6–210цс14. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/42496150> (дата звернення 30 серпня 2020 року)

60. Постанова Верховного Суду України від 16.04.2019 у справі № 916/458/14. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kgs_vp_vid_16_04_2019_roku_u_spravi_916_458_14_1/ (дата звернення 01 вересня 2020 року)

61. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996, № 30. С. 14

62. Рішення Києво-Святошинського районного суду Київської області у справі № 369/10434/18 від 10.05.19 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82263337> (дата звернення 01 вересня 2020 року)

63. Ухвала Господарського суду Чернівецької області від 12 березня 2020 року у справі № 926/2914-б/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88171789> (дата звернення 01 вересня 2020 року)

64. Про внесення змін і доповнень до Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 28.03.2013 № 01-06/606/2013 "Про Закон України "Про [...]: Вищий господарський суд; Лист від 07.08.2013 № 01-06/1149/2013. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1149600-13#Text> (дата звернення 01 вересня 2020 року)

65. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56)

66. Васьковський О. Здійснення господарськими судами подальшого розгляду справ про банкрутство відповідно до прикінцевих та перехідних положень Кодексу України з процедур банкрутства. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Vaskovskyj.pdf> (дата звернення 01 вересня 2020 року)

67. Ухвала господарського суду Дніпропетровської області від 27.02.2020 року у справі № 24/5005/10848/2012. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87958144> (дата звернення 01 вересня 2020 року)

68. Гольчановський Г. Банкрутство фізичної особи – все, що варто знати. URL: <https://uba.ua/ukr/news/7513/print/> (дата звернення 15 липня 2020 року)

69. Про Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 № 990. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-96-%D0%BF#Text> (дата звернення 01 вересня 2020 року)

70. Про покладення на Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій додаткових повноважень: Указ Президента України від 13.05.1998 № 465/98. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465/98> (дата звернення 15 липня 2020 року)

71. Про Міністерство економіки України: Указ Президента України; Положення від 23.10.2000 № 1159/2000. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159/2000> (дата звернення 15 липня 2020 року)

72. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Указ Президента України; Положення, Перелік від 06.04.2011 № 395/2011. Верховна рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/395/2011> (дата звернення 15 липня 2020 року)

73. Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: Закон України від 07.03.2002 № 3088-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 33, ст.235

74. Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: Закон України від 22.12.2011 № 4212-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 32-33, ст.413

